

İQTİSADİYYAT

Həftəlik iqtisadi, ictimai-siyasi, müstəqil qəzet

Qiyməti razılaşma yolu ilə

Qəzet 1999-cu ildən çıxır

Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xətti regionda sabitliyə və iqtisadi inkişafa böyük töhfədir

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev aprelin 3-də Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu xəttində hərəkət edəcək səmşi qatını ilə tanış olub. O, əvvəlcə Qəbələ dəmir yolu

stansiyasının binasının eskiz layihəsinə baxıb. "Azərbaycan Dəmir Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin sədri Cavid Qurbanov bildirib ki, "Azərbaycan Dəmir Yolları"

QSC-nin sifarişləri ilə İsveçrənin "Stadler Rail Group" şirkəti tərəfindən istehsal olunan 10 vagonlu ibarət səmşi qatını Türkiyə və Gürcüstandan keçməklə martın 29-da Bakıya çatıb. Amma bundan əvvəl qatar Axalkalakiyə quraşdırılmış xüsusi qurğuda test rejimində sınaqdan keçirilib. Bakı-Tbilisi-Qars marşrutu ilə səmşinin daşınmasının təşkili bu ilə planlaşdırılıb. "Azərbaycan Dəmir Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti ilə İsveçrənin "Stadler Rail Group" şirkəti arasında imzalanan müqaviləyə əsasən ikinci mərhələdə daha 10 vagonun gətirilməsi nəzərdə tutulur.

Silahlı Qüvvələrimiz müasir standartlara cavab verən peşəkar orduya çevrilir

Son illərdə Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin diqqəti sayəsində Azərbaycan Ordusunun döyüş qabiliyyətinin artırılması, maddi-texniki bazasının, silah-sursat arsenalının müasirləşdirilməsi istiqamətində çox mühüm və tarixi işlər görülmüşdür. Şübhəsiz ki, bütün bu uğurların əldə edilməsində, Silahlı Qüvvələrimizin müasir standartlara cavab verən peşəkar orduya çevrilməsində Azərbaycanın iqtisadi inkişafı vacib rol oynayır. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 2005-ci ildə ölkədə müdafiə sənayesinin əsasının qoyulması və bu sahədə istehsal yönümlü müəssisələrin fəaliyyətə başlaması Azərbaycan Ordusunun maddi-texniki bazasını daha da möhkəmləndirib. Dövlətimizin başçısının diqqəti nəticəsində yaradılan müdafiə sənayesi kompleksi Azərbaycanda ən müasir hərbi texnikanın istehsalına geniş imkanlar açıb. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyev aprelin 2-də Müdafiə Nazirliyinin Xüsusi Təyinatlı Qü-

vvvələrinin N saylı hərbi hissəsində olub. Müdafiə naziri Zakir Həsənov Prezident, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevə hərbi hissədə aparılan yenidənqurma işləri barədə məlumat verib. Sonra Prezident İlham Əliyev hərbi hissənin xüsusi hazırlıq təlim meydanında xüsusi təyinatlıların döyüş hazırlığını izləyib. Prezident İlham Əliyev hərbi qulluqçularla görüşmüşdür.

İlham ƏLİYEV: "Biz operativ olaraq sahibkarlara ilkin mərhələdə maddi dəstək göstərməliyik ki, onlar bu vəziyyətdən çıxıb bilsinlər"

Bakının Nizami rayonundakı ticarət mərkəzində baş vermiş yanğınla əlaqədar martın 28-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə müşavirə keçirilib. Müşavirədə çıxış edən Prezident İlham Əliyev demişdir ki, ticarət mərkəzində çalışan insanlara maddi ziyan dəymişdir. Yanğının səbəbləri araşdırılır və əminəm ki, tam araşdırılacaqdır. Eyni zamanda, biz sahibkarların problemlərini həll etməliyik. Onlar öz iş yerlərini, öz əmlaklarını itiriblər. Onlara maddi ziyan dəyib. Bəziləri borc alıb və orada malları satışı çıxarıblar. Ona görə, əlbəttə ki, biz bu insanlara dövlət olaraq öz dəstəyimizi göstərəcəyik. Dövlət başçısı qeyd edib ki, Azərbaycan çox güclü sosial siyasət aparır. Bu siyasət özünü müxtəlif sahələrdə büruzə verir. Bildiyiniz kimi, bu ilin əvvəlində çox ciddi və böyük sosial

paket təsdiqləndi. Sosial təşəbbüslər nəticəsində 3 milyondan çox insan bu proqramla əhatə olunur. Təbii fəlakət - zəlzələ, daşqın vaxtı hər zaman vətəndaşın yanında ilk olan dövlətdir. Bu, bizim siyasətimizdir, biz bu siyasətə sadıq və bunu bütün sahələrdə aparacağıq. Ona görə, baş vermiş yanğınla bağlı, əlbəttə ki, ilk növbədə, biz burada əziyyət çəkən, maddi ziyan dəyən sahibkarların vəziyyətini başa düşməliyik, onlara kömək göstərməliyik və göstərəcəyik. Məsələn tam araşdırıb təklifləri vermək üçün komissiya yaradılacaq. Əlbəttə ki, komissiya bir müddət işləyəcək. Ancaq biz operativ olaraq sahibkarlara ilkin mərhələdə maddi dəstək göstərməliyik ki, onlar bu vəziyyətdən çıxıb bilsinlər. Gələcəkdə onları işlə təmin etmək üçün müvafiq addımlar atılacaq.

Bakı şəhərinin Nizami rayo-

nundakı ticarət mərkəzində baş vermiş yanğın nəticəsində zərər çəkmiş sahibkarlara maddi yardım göstərilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 mart 2019-cu il tarixli Sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, Bakı şəhəri, Nizami rayonu, Qara Qarayev küçəsi 81Q ünvanında yerləşən ticarət mərkəzində fəaliyyət göstərən və 2019-cu il martın 26-da həmin ticarət mərkəzində baş vermiş yanğın nəticəsində zərər çəkmiş sahibkarlara maddi yardım göstərilməsi məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının 2019-cu il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ehtiyat fondundan Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyinə ilkin olaraq 3,0 (üç) milyon manat ayrılması qərarı alınmışdır.

Vyanada Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həlli müzakirə olundu

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin martın 29-da Vyanada Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həllini müzakirə etmək üçün Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan ilə görüşü olub.

Əvvəlcə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanın təkbətək görüşü keçirilib. Sonra görüş ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrlərinin iştirakı ilə davam edib.

Prezident İlham Əliyevin Rusiyanın TASS informasiya agentliyinə müsahibəsi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 29-da Vyanada Rusiyanın TASS informasiya agentliyinə müsahibə verib. Müxbirin Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyanla danışıqları barədə sualına cavabında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev deyib: - Bildiyiniz kimi, xarici işlər nazirləri bir neçə raund danışıqları aparıblar. Görüş ona görə mühümdür ki, məsələnin mahiyyəti ilə bağlı danışıqlar prosesinə yeni start verilib. Biz etimadı, ola bilsin ki, insanlar

arasında təmaslar çərçivəsində möhkəmləndirməklə bağlı məsələləri müzakirə etdik. Bundan əvvəl ictimaiyyət nümayəndələri arasında təmaslar olub. Yəni, hələ bu barədə danışıqlar tezdir, lakin humanitar məsələlərə gəldikdə, bu, nəzərdə tutulur. Çünki danışıqlar prosesi təbii ki, həm də humanitar aksiyalarla dəstəklənməlidir. Lakin mən hesab edirəm, əsas odur ki, danışıqların formatı dəyişilməz qalıb. Danışıqlar uzun illər olduğu kimi, Ermənistan ilə Azərbaycan arasında aparılır. İkincisi, danışıqlar

prosesinə yeni təkən verilib. Bu da vacibdir. Biz Minsk qrupunun həmsədrlərinin 9 mart tarixli bəyanatını, - siz yaqın ki, onunla tanışsınız, - çox müsbət qiymətləndirdik. Orada deyilir ki, danışıqlar formatının dəyişdirilməsi yalnız iki tərəfin razılığı ilə ola bilər. Azərbaycan tərəfi, təbii ki, buna razılıq vermədi. Ona görə də biz prinsipə substantiv danışıqların davam etdirilməli olduğu vəziyyətə qayıtdıq. Xarici işlər nazirlərinə tapşırıqlar verilib. Onlar çox güman ki, nəticəyə yönələn danışıqlar prosesini davam etdirmək üçün yaxın vaxtlarda görüşəcəklər. Bizim üçün birinci yerdə beynəlxalq səviyyədə tanınmış Azərbaycan ərazilərinin beynəlxalq hüquq, Helsinki Yekun Aktı və BMT Təhlükəsizlik Şurasının Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğal olunmuş ərazilərdən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən dörd qətnaməsi çərçivəsində işğaldan azad edilməsi məsələsi durur. **Müxbir:** Çox sağ olun, cənab Prezident.

İqtisadçı alim və ekspertlər ilk dəfə kölgə iqtisadiyyatına həsr olunmuş dəyirmi masada müzakirələr apardılar

Bu günlərdə «İqtisadiyyat» qəzeti redaksiyasında akademik Ziyad Səmədzadənin rəhbərliyi ilə «Kölgə iqtisadiyyatı» mövzusunda həsr olunmuş növbəti dəyirmi masa keçirilmişdir. Dəyirmi masada müzakirə olunan məsələləri sizə təqdim edirik.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Əvvəla, hamınızı salamlayıram. Bu gün biz sizinlə «Kölgə iqtisadiyyatı və onunla mübarizə» kimi çox vacib bir məsələni müzakirə edəcəyik. Məlumat verim ki, son 3 ayda bu, bizim sayca dördüncü dəyirmi masamızdır. Bundan əvvəlki dəyirmi masalar «Rəqəmsal iqtisadiyyat: bu gün və sabah», «İqtisadi potensial, onun mahiyyəti, strukturu, bu potensialdan istifadə olunması», «Dünya iqtisadiyyatı, qloballaşma, milli maraqlar» məsələlərinə həsr edilmişdi.

Bugünkü dəyirmi masanın qonaqlarını təqdim edirəm: AMEA-nın müxbir üzvü, prof. Akif Musayev, Auditorlar Palatasının sədri, i.e.d., prof. Vahid Novruzov, Dövlət İqtisad Universitetinin kafedra müdiri, i.e.d., prof. Məhış Əhmədov, i.e.d., prof. Elşən Hacızadə, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin Elm şöbəsinin müdiri, i.e.d., prof. Zahid Məmmədov, Dövlət Statistika Komitəsinin sədrinin müavini Rauf Səlimov, vergilər nazirinin müşaviri Xaqani Abdullayev, Vergi siyasəti və makroiqtisadi təhlil idarəsinin direktoru Nəmiş Dərgahov, Bakı Dövlət Universitetinin dosenti Fərhad Qarayev, «İpək yolu - Bir kəmər-bir qovşağ» Assosiasiyasının sədri Rafiq Qarayev, Dövlət İqtisad Universitetinin «Maliyyə və maliyyə institutları» kafedrasının dosenti, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru Elşad Səmədzadə, ekspert Əziz Əzizov, Gəncə Dövlət Aqrar Universitetinin kafedra müdiri, i.ü.f.d. Asif Həsənov, həmin universitetin dissertantı Vüqar Vəliyev, iqtisadçı ekspert Eldar Təhməzov, «Sinteks» şirkətinin Maliyyə məsələləri üzrə müşaviri Sübhən Qasımlı.

Kölgə iqtisadiyyatı haqqında bu, ilk müzakirədir. Cənab Prezident İlham Əliyev dəfələrlə bildirmişdir ki, kölgə iqtisadiyyatı ilə ciddi mübarizə aparılmalı, uçot, statistika işləri təkmilləşdirilməli, vergidən yayınma hallarının olmaması üçün sistemli tədbirlər görülməlidir. Bir müddət əvvəl vergilər naziri Mikayıl Cabbarovun sədrliyi ilə keçirilən «Şəffaflıq və inkişaf» konfransında kölgə iqtisadiyyatı məsələsi də ön plana çəkildi. Konkret təkliflər irəli sürüldü. Vergi Məcəlləsində edilən dəyişikliklər yüksək qiymətləndirildi. Bəs, kölgəli

iqtisadiyyatın həcmi nə qədərdir, səbəbləri nədən ibarətdir, nəyə görə 90-cı illərdən bəri bu məsələ meydana çıxdı, bunun kökü nədədir? Qərbin ekspertləri, iqtisadçıları ötən əsrin ikinci yarısında bu barədə, demək olar ki, ümumiyyətlə danışmırdılar, iqtisadi təhsillə bağlı kitablarda, dərsliklərdə heç bir məlumat verilmirdi. Elə təsəvvür formalaşmışdı ki, sanki qərb iqtisadiyyatında cirkli pullar problemi, sövdələşmələrdə, tenderlərin keçirilməsində heç bir mənfi hal yoxdur. Amma reallıq heç də belə deyildi. Sizlərin hər biri dünyanın çoxsaylı ölkələrində şəffaflığa riayət edilməməsi, kölgə iqtisadiyyatının xüsusi çəkisi barədə müəyyən informasiyaya maliksiniz. Onun səviyyəsi barədə kifayət qədər yüksək rəqəmlər var.

Respublikamız üzrə də onun səviyyəsi barədə müxtəlif rəqəmlər səslənib. Biz bu problemi ona görə müzakirə edirik ki, dünya iqtisadiyyatında kölgə iqtisadiyyatının yaranma səbəbləri, onun hesablanması metodikası, ayrı-ayrı ölkələrdə səviyyəsi, kölgə iqtisadiyyatının azalması üçün stimullaşdırıcı tədbirlər, qanunvericilikdə kölgə iqtisadiyyatının qarşısının alınması baxımından monitorinqin aparılması kimi məsələlər barədə fikir mübadiləsi nəticəsində konkret təkliflər söylənilsin. Etiraf edək ki, sadaladığım bu məsələlər barədə dünya iqtisadi ədəbiyyatında müxtəlif fikirlər mövcuddur. Nə üçün kölgə iqtisadiyyatı problemi məhz ötən əsrin 90-cı illərindən sonra dünyada, xüsusilə də Şərqi Avropa, MDB məkanında ciddi xarakter aldı?

Biz Böyük İqtisadi Ensiklopediyanı hazırlayarkən dünya iqtisadiyyatında kölgə iqtisadiyyatının həcmi ilə bağlı materialları topladıq, müqayisəli təhlillər apardıq. Aydın oldu ki, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə bu rəqəm 15-20% arasında təbəddüd edir. Ən professional ekspertlər də birmənalı şəkildə qeyd edirlər ki, kölgə iqtisadiyyatı dünyanın bütün ölkələrində tətbiq olunan bazar iqtisadi sisteminin ayrılmaz tərkib hissəsidir.

RAUF SƏLİMOV: Bugünkü mövzu, həqiqətən də, çox aktualdır. Xüsusilə, ona görə aktualdır ki, vergi sistemində, mənbə dəyərdir, inqilabi dəyişikliklər baş verir, yəni bizim müasir tariximizdə belə köklü islahatlar, mənəce aparılmamışdır. Çox riskli, ancaq cəsarətli, əsaslı bir addımdır. Cənab edirəm ki, vergi bazasının genişləndirilməsi hesabına, insanların, sahibkarların kölgədən çıxması ilə bu, özünü doğruldacaq. Bunu təcrübə də göstərir. Latın Amerikasında, Braziliya, Çili kimi ölkələrdə, Argentinada bu cür islahatlar yaxşı effekt ver-

di. Müşahidə olunmayan iqtisadiyyatın ölçülməsi ilə bağlı çoxdan işlər aparılır. Statistika Komitəsində, bizim Avropa İttifaqı ilə Tvining layihəmiz var idi. Tvining layihəsindəki komponentlərdən biri də müşahidə olunmayan iqtisadiyyata aid idi və biz Çexiyalı həmkarlarımızla birgə işlədik, onların təcrübəsini öyrəndik. Onlar bizə təklif etdi ki, müəyyən sorğular, müayinələr vasitəsilə siz bu fikirləri öyrənin. Ondan sonra biz metodoloji vəsait işlədik, hazırladıq və o vəsait təsdiq olundu. Burada çətinlik ondan ibarətdir ki, bunun dəqiq uçotu, yəni məlumat mənbəyi yoxdur. Deməli, burada sifət ekspert qiymətləndirilməsindən söhbət gedə bilər. Bunu hər bir insan öz biliyi, bacarığı, hansısa üsullar, metodlarla qiymətləndirir. İqtisadi əməkdaşlıq və in-

kişaf təşkilatının bununla bağlı konkret metodoloji vəsaiti var. Onlar qeyd edir ki, müşahidə olunmayan iqtisadiyyat dedikdə, dörd əsas sahə nəzərə alınır. Birinci, gizli, kölgə dediyimiz iqtisadiyyat. İkinci, qeyri-qanuni iqtisadiyyat və ya fəaliyyət. Üçüncü, qeyri-formal fəaliyyət və dördüncü də, ev təsərrüfatlarının öz şəxsi istehlakı üçün istehsal etdiyi mal və xidmətlər. Yəni, bunların ənənəvi üsullarla ölçülməsi mümkün deyil. Adi üsullar nisbətən asandır, çünki müəssisə, yaxud respondent var, sorğusunu aparırıq, cavab verir və yaxud hesabatını doldurur, bizə təqdim edir, onunla biz bunu əhatə edirik. Lakin mənim sadaladığım heç bir üsulunu tətbiq etmək mümkün deyil. Onun əsas çətinliyi də bundadır.

Gizli, kölgə iqtisadiyyatı. Bu, hər bir normal, qanuni fəaliyyət göstərən müəssisənin daxilində baş verir. Amma mənbə müəssisə dedikdə, eyni zamanda, fiziki şəxsləri də nəzərdə tutaram. Bilərəkdən məhsulun hansısa bir hissəsi uçotdan gizlədir. Yeganə məqsəd odur ki, vergidən yayınsın və daha az vergi versin və s. 100 ton məhsul istehsal edib, onun 70 tonunu uçota alıb, vergisini verir, 30 tonunu gizli yolla bazara çıxarır və satır, qazanc əldə edir. Nəticədə nə baş verir? Məhsul istehsal olunub, satılıb, qazanc əldə olunub, amma bu, uçotda ümumi daxili məhsulun hesablanmasında ya nəzərə alınmır, ya da təxmini nəzərə alınır və təbii ki, artıq onun strukturu, dinamikasına, keyfiyyətinə müəyyən təhlükə yaranır.

İkinci qeyri-qanuni fəaliyyət narkotiklərin, narkotik maddələrin istehsalı və satışı. İnsan

alveri, cirkli pulların yuyulması kimi fəaliyyətlər qeyri-qanunidir, amma oradan da qazanc əldə olunur və tövsiyəyə görə o da ümumi daxili məhsula aid edilməlidir. Sadəcə biz də, digər MDB ölkələri də onlar haqqında məlumat mənbəyi olmadıqna görə bunu etmirik.

Növbəti üçüncüsü - qeyri-formal sektorda fəaliyyət. Bu, vergidə uçota durmayan, vergi verməyən ayrı-ayrı qrup adamlardır. Məsələn, fəhlələr, ustalar, evlərdə təmir işləri aparənlər və s. Yaxud da ki, repetitorlar - şagirdləri ali məktəblərə hazırlayırlar, vergi vermirlər. Bunlar hamısı qeyri-formal fəaliyyətdir.

Nəhayət, sonuncusu, ev təsərrüfatları tərəfindən öz şəxsi istehlakı üçün istehsal olunan mallar. Yəni, kimsə öz həyatını sahəsində daxili istehlakı üçün süd məhsulları, yumurta, meyvə, tərəvəz istehsal edir. Lakin bunlar satış üçün deyildir.

Ümumən müşahidə olunmayan iqtisadiyyatın ümumi daxili məhsulda xüsusi çəkisi bizdə sonuncu qiymətləndirmə üzrə 8,7 faiz təşkil edir. İqtisadi mühit yaxşılaşdıqca, işsizlik azaldıqca gizli iqtisadiyyatın miqyası da azalır.

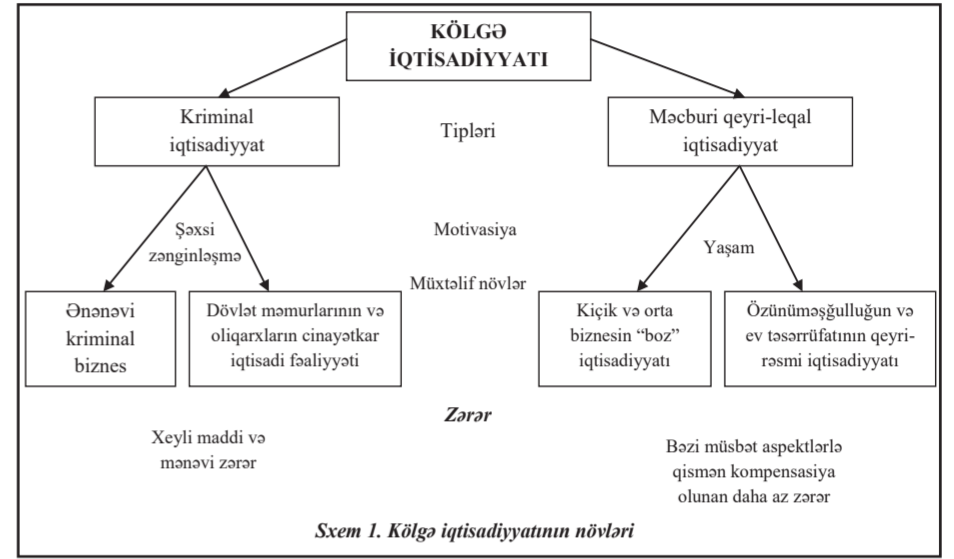
Biz beş-altı il bundan qabaq bir sorğu keçirdik. 200-dən artıq adamın sorğusunu apardıq, tam anonim şəkildə. Onlarla səmimiyyət yaratmaq üçün hətta ayrıca bir email ünvanı açdıq. Cavab verdilər, ümumiləşdirdik. Bəs, nəticələr nə cür oldu? Ən çox gizlədilən sahələr tikinti, ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri, ictimai-iaşə oldu. Məsələn, tikinti sahəsində işçilərə ödənilmiş əməkhaqqı faktiki olduğundan 38 faiz az, ticarət və nəqliyyat vasitələrinin təmiri sahəsində 28 faiz az, nəqliyyat sahəsində 35 faiz az göstərilirdi və s. Bu, bizə əsas verdi ki, biz əməkhaqqı fondunu respublika üzrə bu faiz qədər artırırıq. Bizdə kölgə iqtisadiyyatı digər MDB ölkələrinə nisbətən aşağıdır. Yenə deyirəm, sifət gizli iqtisadiyyatdan söhbət gedir, müşahidə olunmayan yox. Bu sahədə hesablama metodu və metodologiyalar, təbii ki, təkmilləşməlidir, yeni sorğular keçirilməlidir.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Təşəkkür edirəm, Rauf müəllim. Dövlət Statistika Komitəsi çox dəyərlı işlər görür.

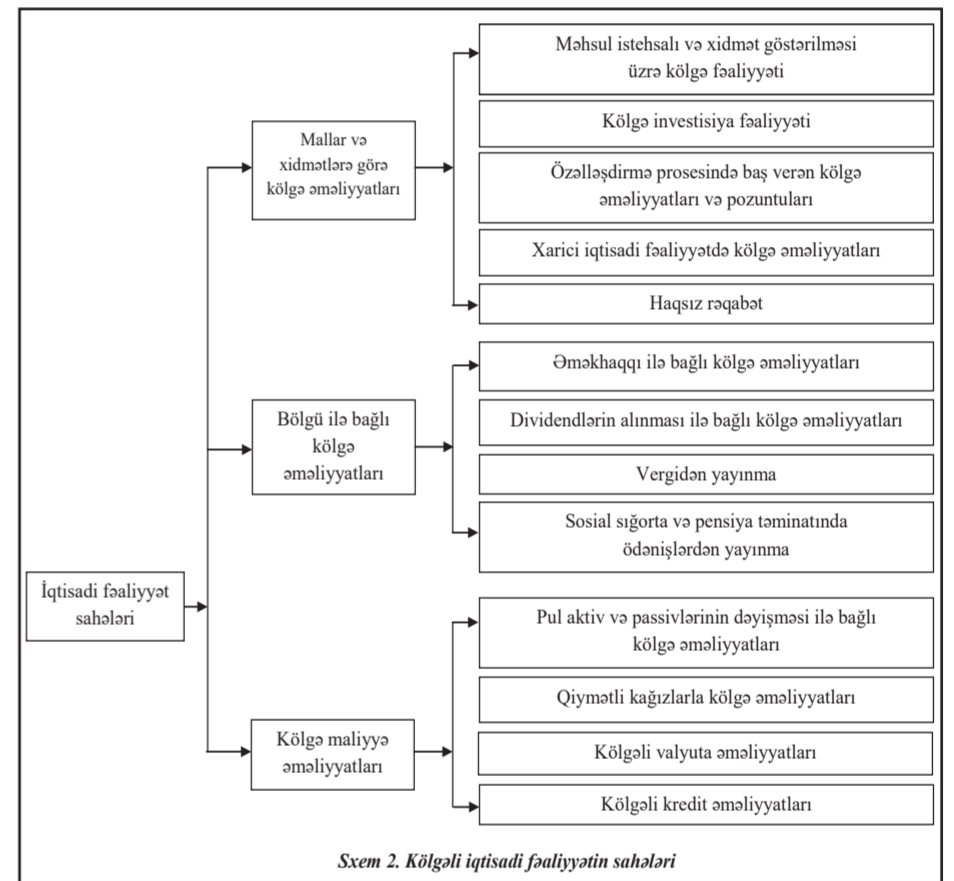
Dünya üzrə cirkli pulların miqyası çox böyükdür. Bir çox ölkələrdə onların həcmi milyard dollarlarla ölçülür. «Qeyri-rəsmi iqtisadiyyat» və ya «boz bazar» - tamamilə qanuni xarakter daşıyan, lakin fəaliyyətinin miqyası təşkilatların rəhbərləri tərəfindən gizlədilər və ya bilərəkdən aşağı göstərilən fəaliyyət növüdür. «Qeyri-rəsmi iqtisadiyyat» a misal kimi qeyri-rəsmi olaraq işə götürməni, qeydiyyatdan keçməmiş təmir və tikinti işlərini, repetitor məşğələlərini, icarə müqaviləsi bağlamadan daşınmaz əmlakın icarəsini və s. göstərmək olar. «Kriminal iqtisadiyyat» və ya «qara bazar» - istənilən iqtisadi səviyyədə ciddi şəkildə qada-

ğan edilmiş iqtisadi fəaliyyətin müəyyən növləridir. Bu fəaliyyət növlərinə narkobiznes, qaçaqmalçılıq, reket və s. aid edilir. Aşağıdakı sxemlərdə (Sxem 1 və Sxem 2) ayrı-ayrı meyarlar üzrə kölgə iqtisadiyyatının növləri əks etdirilmişdir.

da fikir səsləndirildi ki, sentyabr ayında, «Kölgə iqtisadiyyatına qarşı mübarizə - iqtisadi inkişafın mühüm amili kimi» mövzusunda beynəlxalq elmi-praktik konfransın keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Mən firsətdən istifadə edərək, vergilər

Sxem 1. Kölgə iqtisadiyyatının növləri

Sxem 2. Kölgəli iqtisadi fəaliyyətin sahələri

Saxta iqtisadiyyat - bu fəaliyyət əsasən korrupsiya ilə (korrupsiya əlaqələrinin köməyi ilə güzəşt və subsidiyaların verilməsi və s.) bağlıdır.

VAHİD NOVRUZOV: Bu mövzu Auditorlar Palatası üçün də çox aktual mövzudur.

Nə baxımından? Sual da doğa bilər ki, niyə bunlar məhz bu problemlə məşğul olmağı öz-ləri üçün vəzifə qoyublar. Bəri başdan deyim ki, bizim builki tematik planımızda kölgə iqtisadiyyatının azaldılmasına dair yol xəritəsinin hazırlanması məsələsi qoyulub və həmin yol xəritəsinin strukturu da hazırdır və biz çalışmışıq ki, yol xəritəsinin strukturu artıq təsdiq olunmuş və tətbiq olunmaqda olan digər yol xəritələri ilə uzlaşma strukturunda olsun ki, baxanda, monitorinq aparılacaq suallar yaranmasın. Artıq bu barədə hörmətli Ziyad müəllim də dedi, bu yaxınlarda təşkil edilən Vergi Forumunda

naziri cənab Mikayıl müəllimə öz təşəkkürümü bildirirəm ki, belə bir konfransın keçirilməsinə dəstək göstərilməsi və Vergilər Nazirliyinin bu konfransın keçirilməsində iştirakı məsələsinə müsbət münasibət bildiriblər və ən əsası bir il bundan qabaq, I Vergilər Forumu keçirilərkən, orada Mikayıl müəllimin kölgə iqtisadiyyatı məsələsinə qaldırılması, audit institutunun iqtisadi həyatdan kənarlaşdırılmasının səbəbləri olaraq uçotun, hesabathılığın aparılmaması məsələsinə qeyd etməsi bizim üçün çox önəmli oldu. Bu sahədə Vergilər Nazirliyinin dəstəyi ilə reallaşmalı olan təkliflərimizi biz rəsmi qaydada təqdim etmişik və onların bir qismi də qəbul olunmaqdadır. Bizim qabaqcıl auditorlar Vergilər Nazirliyinin keçirdiyi bütün tədbirlərdə, hazırlanan sənədlərdə ekspert, icraçı qismində iştirak edirlər və təbii ki, kölgə iqtisadiyyatı haqqında rəqəmlərə biz istinad etməyəcəyik. Artıq dövlət başçısı bu məsələnin mövcudluğu və kölgə iqtisadiyyatının Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün böyük bəla olduğunu vurğulayıb, bu sahədə mübarizə də aparılır və bundan sonra da aparılacağı artıq cənab prezidentimizin dilindən səslənib.

Bunun kökləri dərin olduğu qədər də müxtəlifdir. Kölgə iqtisadiyyatı çox ətraflı bir problemdir. Ona görə də onun həl-

4-10 aprel 2019-cu il

İqtisadçı alim və ekspertlər ilk dəfə kölgə iqtisadiyyatına həsr olunmuş dəyirmi masada müzakirələr apardılar

linə kompleks yanaşma tələb olunur. Son zamanlar Vergilər Nazirliyinin xətti ilə həyata keçirilən tədbirlərdən bizim iş adamları, sahibkarlar qorxmasınlar. Onlar vergi ödəməyi bir növ vətəndaşlıq borcu bilməklə bərabər, həm də görsünlər ki, kölgə iqtisadiyyatında qalmaq çox böyük risklər törədir. Amma şəffaf fəaliyyət bunlar üçün, gələcək həyatları üçün çox əsas yarıdır. Bu mənada, təbii ki, kölgə iqtisadiyyatı və onun mahiyyəti barədə tam rəhbərlik tərif olmasa da, bütövlükdə hamı bu qənaətdədir ki, kölgə iqtisadiyyatı rəsmi hesabatlılıqdan çoxdan kənarda qalan bir fəaliyyət sahəsidir. Onun ölçüləri də müxtəlif ola bilər. Amma mənə belə gəlir ki, müasir şəraitdə rəqəmsal iqtisadiyyatın, informasiya texnologiyalarının tətbiqi bu sahədə də köməklik göstərə biləcək. Əvvəllər bizim müşahidə, sorğu yolu ilə apara biləcəyimiz məsələləri indi daha operativ üzə çıxarmaq imkanı yaranıb. Onu da məlumat üçün bildirim ki, kölgə iqtisadiyyatının hesablanması üzrə artıq beynəlxalq səviyyədə metodologiyalar tətbiq olunub və hazırlanıb. Məsələn, MDB məkanında son olaraq Qazaxıstan kölgə iqtisadiyyatının ölçülməsi metodunu təsdiq olunub və mənə belə gəlir ki, bizdə də bu metodikanın tətbiqi məsələsi çox mühüm olardı. Təbii ki, səbəbləri barədə çox danışmaq olar. Səbəblər çoxdur, kölgə iqtisadiyyatının səbəbləri dedikdə, üç əsas istiqamət götürülür. Birincisi, qanunvericilikdə olan məsələlər, ikincisi, biznes mühiti ilə bağlı olan məsələlər, üçüncüsü isə qanunun icrası ilə bağlı məsələlər. Məncə, auditedən yayınma halı özü də kölgə iqtisadiyyatının yaranması üçün əsas köklərdən biridir. Ona görə ki, əgər hesabatlılıq, uçot, nəzarət yoxdursa, təbii ki, kölgə iqtisadiyyatının geniş yayılması üçün münbit şərait yaranır. Bir də, əksinə, sahibkarlar üçün münbit biznes mühiti yaranır, amma onlardan, eyni zamanda, hesabatlılıq və uçot tələb olunur. Hətta son vaxtlar artıq nazirlik tərəfindən güzəştli şərtlərlə fəaliyyət göstərən şəxslərin özlərinin də fəaliyyətinin uçota götürülməsi irəli sürülüb. Yəni, uçot olmadan, təbii ki, biz nə hesabətli, nə də bununla da bağlı nəzarətdə əməli-başlı nəticə əldə edə bilmərik. Kölgə iqtisadiyyatına qarşı mübarizə yolları ilə də bağlı bizim fikirlərimiz var. Burada bir neçə istiqamət qeyd olunmalıdır: birinci, icazə vermə məsələsi, yəni hansı sahə indiyə qədər kölgə iqtisadiyyatı kimi fəaliyyət göstərirdisə, onun fəaliyyətinə icazə mexanizminin yaxşılaşdırılması. Digər məsələ mütləq nəzarət məsələsinin təkmilləşdirilməsidir. Mən bu günlərdə məlumat oxudum ki, aparılan vergi yoxlamalarının sayı çoxalıb, amma tətbiq olunan cərimələrin, yəni bir yoxlamaya düşən cərimənin məbləği azaldılsa da, yoxlamanın keyfiyyəti yüksəlir. Bu meyil

daha da güclənə bilər. Bazar iqtisadiyyatı heç də nəzarətsiz fəaliyyət demək deyil, əksinə, nəzarət özü infrastruktur elementi kimi, üst qurum kimi iqtisadiyyatın özünün inkişafına şərait yaratmalıdır.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Çox sağ olun, Vahid müəllim. Auditorlar Palatası maraqlı işlər görür. Bu institut iqtisadiyyatımız üçün çox vacibdir. Siz haqlı olaraq uçot məsələsinə toxunmuşunuz. Kölgə iqtisadiyyatının həcmi dəqiq bilmədən bütövlükdə iqtisadi strategiyamız da düzgün müəyyənləşdirilməsində çətinlik yaranı bilər. Xaqani müəllim, siz böyük məktəb keçmişsiniz. İstərdim indi də sizi dinləyək.

XAQANİ ABDULLAYEV: Bugünkü mövzu o qədər çoxşaxəli və mürəkkəb mövzudur ki, buna yanaşmanın müxtəlif bucaqları var. İndi mən fikirlə-

şirəm ki, hansı bucaqdan danışam. Vergilər Nazirliyi olaraq, təbii ki, biz dövlət büdcəsinin gəlirlərini formalaşdırmaq üçün bir qurumuq. Bizim üçün ən vacib məsələ odur ki, iqtisadiyyatda yığım potensialına uyğun olaraq vergi daxilolmalarını təmin edək. Bu yığım potensialı nə deməkdir? Onun qiymətləndirilməsi vacibdir. Vergilər nazirliyi üçün vergidən yayınmanın miqyasının qiymətləndirilməsi metodikaları, yanaşmaları var. Biz vergi risklərini, vergi boşluqlarını qiymətləndiririk, ayrı-ayrı tədiyyə növlərini götürürük və bu növlər üzrə maksimum yığıla bilən vergi həcmi qiymətləndiririk, faktiki yığılan vergilərlə vergi boşluğu əsasında qiymətləndirilmiş vergi məbləği arasında fərq tapırıq. Vergilər Nazirliyində hal-hazırda, xüsusilə də son bir ildə yayınmanın həcmi qiymətləndirilməsi üzrə intensiv metodoloji iş aparılmışdır. Bu işlər bu gün də davam edir. Məhz o işlərin nəticəsində biz bu ilin yanvarından qüvvəyə minən Vergi Məcəlləsinə dəyişiklikləri əsaslandırma bilmişik. Qiymətləndirmələr olmasa idi, bu dəyişikliklər qüvvəyə minməzdi və o dəyişikliklərin kökündə də ən böyük stereotiplərdən biri, qeyd etdiyimiz kimi, kölgə iqtisadiyyatıdır. Kölgə iqtisadiyyatına qarşı bizim mübarizə fəlsəfəmiz nədən ibarətdir? Məcəllədə biz bunu əks etdirməyə çalışmışıq. Burada biz balanslı gözləmişik - bir tərəfdən sərtləşdirmə, nəzarət, inzibətçilik, digər tərəfdən isə stimulların verilməsi, yəni dövrriyyələrin, gəlirlərin ağarması məsələsi. Xərclərin sənədləşdirilməsi, əmək bazarında şəf-

faf münasibətlərin yaranması, əmək müqavilələrin bağlanması məsələlərinə stimullar verilməlidir. Bir tərəfdən də nəzarət güclü olmalıdır ki, balanslı şəkildə bu ağarma baş versin. Yəni, bizim Vergi Məcəlləsinə etdiyimiz bütün dəyişikliklərin kökündə məhz bu fəlsəfə dayanır. Həm sərtləşmə, həm də həvəsləndirmə. Əmək bazarı ilə bağlı ən böyük problem əmək bazarında qeyri-rəsmi münasibətlərdir. Əməkhaqqı fondunun ümumi daxili məhsulda xüsusi çəkisi 20 faizdən aşağıdır. Bu rəqəm Qırğızıstanda 24 faiz, Gürcüstanda 29 faiz, Qazaxıstanda təxminən 29-30 faiz arasındadır.

İkinci istiqamət, ölkədə bütövlükdə biznes gəlirlərinin leqallaşdırılması, gəlir və xərclərin sənədləşdirilməsi ilə bağlıdır. Yəni, ən böyük problem ölkədə idxalda və istehsalda sənədləşdirilməmiş mal dövriyyəsidir. Bununla bağlı son 3-4 il ərzində idxalda əhəmiyyətli irəliləyiş baş verib. Güzgü statistikasına üzrə idxalda əvvəllər bizim rəqəmlərlə xarici ölkələrin gömrükləri orqanlarının toplam rəqəmləri arasında böyük fərqlər var idi. Son iki ildə artıq rəqəmlər yaxınlaşır. Hətta deyərdim ki, eynidir. İndi mallar idxal olundandan sonra ölkə ərazisinə buraxılır, malların dövriyyəsi sənədləşdirilir. Biz bu problemlərin üstünə getdik və getməkdə də davam edirik. Məcəllədə bunun üçün böyük imkanlar açıldı. Məsələn, bəzi rəqəmləri deyim sizə. Keçən il spirtli içkilərin istehsalı ilə bağlı statistikaya qaydaya saldıq. Vergi risklərinin qiymətləndirilməsi nəticəsində ortaya çıxan təhlillər bizə işarə edir ki, bu və digər fəaliyyət sahələrində böyük yayınma var. Biz o sahələrin üzərinə gedirik və getməkdə davam edəcəyik. Biz Məcəllədə çalışmışıq ki, böyük stimullar yaradaq. Məsələn, ƏDV-nin bir hissəsinin istehlakçılara qaytarılması. Bu nə deməkdir? Faktiki olaraq istehlakçıları özümüzə bir növ bələdçi seçirik. Çek tələb edəndə, nağd şəkildə alver edəndə və yaxud da ki, qeyri-nağd alış-veriş edəndə faktiki olaraq istehlakçı bizim tərəfimizdədir. Eyni zamanda, pərakəndə ticarətçilərə də biz bu stimulları vermişik. Nə qədər çox POS-terminaldan dövriyyə vurarsınızsa, ona uyğun olaraq vergi öhdəlikləri də müvafiq qaydada azaldılacaq. Bu da bir stimuldur.

Uçot məsələləri ilə böyük problemlərdən biri vergi ödəyicisi ilə bağlı idi. Orada böyük sayda anormal vəziyyət yaranmışdı, bu vəziyyəti düzəldirik. Biz risklərin qiymətləndirilməsi, yayınma hallarının operativ şəkildə aşkar olunmasına imkan verən bir sistem qurulması üzərində çalışırıq, bununla bağlı layihələrimiz var.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Çox sağ olun. Biz ilk növbədə nağdsız ödəmələrin artmasına nail olmalıyıq. Nağd ödənişlərin səviyyəsi çox yüksəkdir. Vergilər Nazirliyinin bu istiqamətdə apardığı işlər, həqiqətən, tarixi

əhəmiyyət kəsb edir. Biz unutmamalıyıq ki, qloballaşan dünyaya iqtisadiyyatında baş verən proseslər heç də bütün ölkələrin milli maraqlarına cavab vermir. Bir daha özümə sual verirəm: necə oldu ki, müstəqilliyini yenidən əldə etmiş respublikalarda kölgəli iqtisadiyyatın xüsusi çəkisi artdı? Bunun həlli üçün dərin, müqayisəli təhlillər aparılmalı, kölgə iqtisadiyyatının miqyasının mərhələ-mərhələ azaldılması yolları müəyyənləşdirilməlidir. Mən əminəm ki, siz iqtisadiyyatın xüsusi çəkisinin azalmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edəcəkdir. Akif müəllim, buyurun.

AKİF MUSAYEV: Bu problem o qədər mürəkkəbdir ki,

hələ onun adı ilə bağlı konkret fikir formalaşmamışdır. Bəziləri onu kölgə, bəziləri qara, bəziləri boz, bəziləri isə hətta torpaqaltı iqtisadiyyat və s. adlandırır. Həqiqətən, bu, iqtisadiyyatın ciddi bir problemi. Statistika göstərir ki, 158 dövlət səviyyəsində onun xüsusi çəkisi 31,9 faiz, yəni dünya iqtisadiyyatının 1/3 ni təşkil edir. Son illər Azərbaycanda bu problemlə mübarizə çox yüksək səviyyədə qoyulmuş, bu istiqamətdə təxminən 22 dövlət sənədi qəbul olunmuşdur. Bu isə ölkədə siyasi iradənin hansı səviyyədə olduğunu birmənalı göstəricisidir. Kölgə iqtisadiyyatının yaranma səbəbləri müxtəlifdir və onlara vergi və sosial yük, vergi mədəniyyəti, bürokratiya, inzibati baryer (manea), korruptsiya, cavabdehlik, şəffaflıq nəzarət, hüquqi və ictimai xidmətin keyfiyyətinin qənaətbəxş olmaması, işsizlik, özünüməşğulluq və s. amillər aid edilir.

Burada da qeyd olundu ki, kölgə iqtisadiyyatının inkişafına təsir göstərən mühüm məsələlərdən biri də nağd hesablaşmaların xüsusi çəkisinin kifayət qədər böyük olmasıdır. Bu yaxınlarda qəbul olunmuş və hazırlanmasında mənim də iştirak etdiyim "2018-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə dövlət proqramı"nda qeyd edildiyi kimi, biznes subyektlərinin öz aralarındakı 180 milyard manat ümumi dövriyyəsinin 152 milyard manatı; istehlakçı sferasında isə 52 mlrd. manatın 46 mlrd. manatını nağd hesablaşmalar təşkil edir. Sözsüz ki, burada hesablaşmalar banklardan, dövriyyədən kənarda gedir və uçotdan kənarda fəaliyyət göstərir. İstər dövriyyədə olan pul kütləsinin, istər inflyasiyanın və s. bu kimi problemlərin idarə edilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, kölgə iqtisadiyyatının mövcudluğunu yalnız vergi ilə əlaqələndirmək olmaz. Çünki biznes mühitinin qiymətləndirilməsinin on bir istiqaməti var və bunların yalnız ikisi vergi ilə bağlıdır. Yəni, təkə vergi ilə bağlı işlərin aparılması, tədbirlərin görülməsi, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, stimullaşdırılma üçün kifayət deyil. Ona görə də gərək digər sahələrdə də çox böyük diqqət yetirilsin.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Tamamilə doğrudur. Kölgə iqtisadiyyatının həlli yalnız sistem halında təhlil edildikdə istənilən nəticəni əldə etmək olar.

AKİF MUSAYEV: Çox yaxşı haldır ki, 2019-cu ilin yanvarından Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliklərə stimullaşdırıcı addımlar da daxil edilib. Düşünürəm ki, bu, yaxşı nəticələr verəcək. Amma bəzi məhdudlaşdırıcı tədbirlər var ki, onlar sözsüz ki, kölgə iqtisadiyyatının yaranmasına stimullar yaradır. Onların təcridən aradan qaldırılmasına ehtiyac var. Hesabatlılıq çox vacib məsələdir. Burada hesabatlılıq dedikdə, həm büdcə xərclərinin, həm bələdiyyələrin fəaliyyətinin hesabatlılığı, eyni zamanda, biznes strukturlarının hesabatlılığı nəzərdə tutulur. Bu hesabatlılıq, xüsusilə də elektronlaşma nə dərəcədə yüksək olarsa, şəffaflıq bir o qədər artır. Vergi ödəyiciləri bilməlidirlər ki, onların ödədikləri vergi necə və hara xərclənir. Keçirilən vergi forumunda Mikayıl müəllim və digər çıxış edənlər də bu məsələnin vacibliyinə xüsusi diqqət çəkiblər. İri biznes fəaliyyəti elektronlaşmış olarsa, elektron auditedən istifadə olunarsa, inzibətçiliyin yükü azala bilər. Məlumdur ki, elektronlaşmamış hesabatların nəticələrini nəzarətdə saxlamaq mümkün deyil. Bəzi hallarda hesabatlar əvvəlcədən müəyyən düzəlişlərlə təqdim olunduğundan reallığı tam əks etdirmir. Hesabatlılığın bütün mərhələlərində, xüsusilə də mühasibatlıq sahəsində çalışan insanların peşəkarlıq səviyyəsinə asılı olaraq hesabatlarda xətalara yol verilməsi çox ciddi problemdir. İstər xərclərin artırılması, istərsə də gəlirlərin azaldılması və s. kimi dövriyyələrin gizlənilməsi hesabatlılıq, xüsusilə də mühasiblər vasitəsilə aparılır. Ona görə də mühasibatlıq şəffaflaşdırılması kölgə iqtisadiyyatının xüsusi çəkisinin azaldılmasında çox vacib əhəmiyyət daşıyır.

Güzəşt və imtiyazlar. Açıqı deyim ki, vergi qanunvericiliyi, hətta digər qanunvericiliklərdə kifayət qədər böyük həcmdə güzəşt və imtiyazlar nəzərdə tutulur. Bu, bir tərəfdən vergi ödəyiciləri arasında diskriminasiyanın yaranması, digər tərəfdən isə haqqı olmayan bir çox vergi ödəyicilərinin o güzəştlərdən istifadəyə çalışması problemini ortaya qoyur. Buna görə də burada ciddi uçota, ciddi nəzarətə ehtiyac yaranır. Məsələn, neçə illərdir kənd təsərrüfatı, aqrar sektor bütünlükdə vergidən azad-
dır. Amma orada uçot varmı? Yoxdur. Güzəşt heç də orada uçotun aparılmaması mənasına gəlmir. Heç bir qanunvericilikdə güzəşt tətbiq olunan sahələrdə uçotun aparılmaması qeyd olunmayıb. Əksinə, bu sahələrdə uçot daha ciddi aparılmalıdır.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: 50-60-cı illərdə kolxozlarda istehsal məsrəflərinin uçotu, demək olar ki, yox idi, maya dəyərini hesablanması haqqında vahid fikir mövcud deyildi. 100 minlərlə insan təsərrüfatlarla məşğul olsa da, məhsulların maya dəyəri ilə bağlı real rəqəmlər hesablanmırdı. Yalnız dərin tədqiqatlar, hesablamalar aparıldıqdan, peşəkar mühasiblər hazırladıqdan sonra bu sahədə müəyyən addımlar atıldı. Bu gün də aqrar sektorda, fərdi təsərrüfatlarda məhsulun uçotu aparılır. Biz bu barədə ətraflı düşünməli, konkret addımlar atmalıyıq.

AKİF MUSAYEV: Kölgə iqtisadiyyatının formalaşmasına bilavasitə təkan verən hallardan biri də əlavə dəyər vergisindən azad olmalarıdır. Məsələn bundan ki, əlavə dəyər vergisi təkə vergi deyil, bəyaz dediyimiz uçot deməkdir. Bilavasitə uçotdur, çünki uçotda olan hər bir vergi ödəyicisi bir-birinə hesab-faktura verir və bu, bütün zənciri nəzarətdə saxlamağa imkan yaradır. Təsəffüf deyil ki, bir çox xarici ölkələrdə iqtisadi subyektlər cüzi dərəcə ilə də olsa, əlavə dəyər vergisinə cəlb olunurlar. Bütün bunlar zəncirin qırılmaması üçündür. Sözsüz ki, əgər zəncir qırılsa, uçotu bərpə etmək qeyri-mümkün olar. Kölgə iqtisadiyyatına müxtəlif dövlət institutlarının təsiri müxtəlifdir. Məsələn, dövlət institutlarının keyfiyyətinin yaxşı olmaması 10-12 faiz kölgə iqtisadiyyatının yaranmasına səbəb olur və ya vergi və sosial yükün ağır olması kölgə iqtisadiyyatının xüsusi çəkisini 30 faizə qədər artırır bilər və s.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Biz də bu məsələlərə ətraflı yanaşmalı, onun kökünü tapmalı, mərhələ-mərhələ həllinə çatmalıyıq. Sahibkar istehsal etdiyi məhsula çəkilmiş xərclər barədə dəqiq informasiyaya malik olmalıdır. Uçot, həqiqətən, təkmilləşdirilməlidir. Bunsuz səmərəlilik və məhsuldarlıq göstəricilərini müəyyən etmək mümkün deyil. "Mühasibat uçotu" Qanununa 2018-ci ildə edilən dəyişikliklər çox vacibdir. Mühasiblərin hazırlanması ciddi amil kimi ön plana çəkilmişdir. 2018-ci ilin sonunda Vergi Məcəlləsinə ciddi dəyişikliklər edildi. Komitənin, Milli Məclisin iclaslarında bu çox mühüm dəyişikliklər barədə ətraflı müzakirələr aparıldı. Xüsusi olaraq vurğulandı ki, Vergi Məcəlləsinə təklif olunan dəyişikliklər "kölgə iqtisadiyyat"nın azaldılmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edəcəkdir. İstərdim Məhiş müəllimə söz verim.

İqtisadçı alim və ekspertlər ilk dəfə kölgə iqtisadiyyatına

həsr olunmuş dəyirmi masada müzakirələr apardılar

MƏHİŞ ƏHMƏDOV: Doğrudan da, bu gün müzakirə olunan məsələ əsl mənada

Azərbaycanın sosial, iqtisadi inkişafı üçün həyati bir problemidir və bu problemin həlli Azərbaycanı sistem dəyişikliyinə, inqilabi dəyişikliyə səbəb ola bilər. Çünki kölgəli iqtisadiyyatın xüsusi çəkisinin azaldılması həm iqtisadi, həm sosial, həm də siyasi problemdir. Bu problemi həll etmədən normal bazar münasibətləri yaratmaq, haqsız rəqabəti aradan qaldırmaq, bərabər təsərrüfatçılıq şəraitini yaratmaq mümkün deyil. Bu gün mövcud olan normalar, normativlər, yəni o texniki tənzimləmələrlə bağlı mövcud olan qüsurular bir çox hallarda gizli iqtisadiyyatın vergidən yayınmasına gətirib çıxarır. Çünki burada təkəv vergidən yayınma probleminə söhbət getmir. Bu, pensiya təminatına da, sosial fonda da, məşğulluğa da, ekologiyaya ayrılan pula da təsir edir. Bu sfera dövlətin bütün imkanlarından bəhrələnir - kadr potensialı, infrastruktur, maddi-texniki baza və s. Dövlət bütün gücünü qoyub ki, sahibkarlar üçün zəruri infrastruktur şəraitini, biznes, marketing mühiti yaratsın. Bu qeyri-leqal iqtisadiyyat isə dövlətin qoyduğu vəsaitdən bəhrələnir, lakin onun müqabilində dövlətə iqtisadi münasibətə, hesabatla girmir. Ona görə də bu, çox vacib məsələdir.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: İstərdim mövzumuz ilə bağlı Elşən müəllimin fikirlərini dinləyək.

ELŞƏN HACIZADƏ: Dəyirmi masada çox maraqlı məsələlər müzakirə olunur, dəyərli fikirlər səslənir. Respublikada korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ölkə prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilmiş, müvafiq normativ-hüquqi baza formalaşdırılmış, mühüm dövlət təsisatları yaradılmışdır. Bu istiqamətdə cəmiyyətin bütün təbəqələrinin istifadəsini özündə ehtiva edən, dünyada Azərbaycan brendi kimi tanınan "ASAN Xidmət" in əvəzsiz rolu və əhəmiyyəti də xüsusilə qeyd olunmalıdır. Görülmüş bütün bu işlərin nəticələri ölkə vətəndaşları tərəfindən məmnunluqla qarşılanır, dünya mətbuatının mövzularına çevrilir, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də öz dolğun qiymətini alır. Respublika ictimaiyyəti tərəfindən yüksək dəstək almış bu uğurlu fəaliyyətlərin global çağırışlara və müasir realiyalara

uyğun olaraq daha səmərəli və yeni müstəvidə davam etdirilməsi üçün bir sıra növbəti tədbirlərin də görülməsi vacibdir. Dövlət başçısı tərəfindən aparılan antikorrupsiya siyasətinin prioritetləri sırasında olan həmin tədbirlərlə bağlı aşağıdakılar təklif olunur:

- məmur-vətəndaş təmasının minimuma endirilməsi və elektron sistemlərin tətbiqinin genişləndirilməsi, fəaliyyətin müvafiq sahələrdə icazələri, məhdudlaşdırılmaları və qadağaları, habelə korrupsiya üzrə xəbə-

darlıqları özündə əks etdirən vahid sistemli antikorrupsiya standartlarının işlənib hazırlanması;

- korrupsiyaya qarşı mübarizədə vətəndaş cəmiyyəti institutlarının rolunun artırılması, bir sıra dövlət orqanlarının funksiyalarının outsorsinq qaydasında digər təşkilatlara verilməsinə baxılması, müvafiq qanunvericiliyə əməl olunmasında ictimai və parlament nəzarətini həyata keçirən təsisatların yaradılması;

- korporativ maraqları sosial maraqlarla uzlaşdıraraq, şəffaflığı təmin edən, daha çox institusional mexanizmlə və monitoroloji nəzarətli antikorrupsiya tədbirlərinin işlənib hazırlanması və reallaşdırılması, "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun təkmilləşdirilməsi;

- normativ-hüquqi aktların, həmçinin onların yeni layihələrinin antikorrupsiya ekspertizasının aparılmasının təşkili və bu fəaliyyətlərə ölkə ictimaiyyətinin cəlb edilməsi, "Dövlət qulluğu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununun təkmilləşdirilməsi, kadrların "seleksiyası", rotasiyası, habelə inzibati tənbeh sisteminin təkmilləşdirilməsi, qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi üzrə yaradıcı ezamiyyətlərin və treninqlərin təşkili ilə mütəxəssis hazırlığının gücləndirilməsi;

- layihələrin prioritetliyinin əsaslandırılması üzrə müvafiq dövlət komissiyasının (və ya şura) təsis olunması və zərurət yarandıqda ictimai müzakirəyə çıxarılması.

- maliyyə intizamının gücləndirilməsində mühasibat uçotu (Beynəlxalq Mühasibat Uçotu Sisteminin - BMUS) və hesabat sisteminin, daxili audit institutunun fəaliyyətinin və dövlət nəzarəti mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi, malların (işlərin, xidmətlərin) qiymətləri (tarifləri) dövlət tərəfindən tənzimlənən müəssisə və təşkilatlarda istehsal-təsərrüfat xərcləri və məhsulun (xidmətin) maya

dəyəri komponentləri üzrə material məsrəfi normalarının və qiymətlərinin son həddinin (limitlər) hər il indeksasiya edil-məklə aidliyyəti dövlət orqanı tərəfindən müəyyən edilməsi, işçilərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması sahəsində davamlı tədbirlərin həyata keçirilməsi; Bütün bunlarla yanaşı, Azərbaycanın dünya birliyində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində də qəti irəliləyişlərinin təmin edilməsi üçün onun "Beynəlxalq Şəffaflıq" təşkilatının (Transparency International, TI) Korrupsiya Qavrama İndeksi (Corruption Perceptions Index, CPI) üzrə göstəricilərinin yaxşılaşdırılması sahəsində davamlı tədbirlərin görülməsi də vacib hesab olunur.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: İndi isə bizim dəyərli alimimiz, dosentimiz Fərhad Qarayevi dinləyək.

FƏRHAD QARAYEV: Kölgəli iqtisadiyyatı üç aspektdə nəzərdən keçirmək lazımdır:

statistik baxımdan, hüquqi və etik nöqtəyindən nəzərdən. Statistik nöqtəyindən nəzərdən kölgəli iqtisadiyyat rəsmi statistikada uçot alınmayan, əks olunmayan bütün iqtisadi fəaliyyət növlərini özündə tutur. Hüquqi nöqtəyindən nəzərdən kölgəli iqtisadiyyatı hüquqi normaların əksinə gedən, yəni qanunun kölgəsindən gizlədilmiş proseslər kimi adlandırmaq olar. Etik nöqtəyindən nəzərdən isə kölgəli iqtisadiyyat ümumi qəbul edilmiş mədəni normaları pozan iqtisadi fəaliyyətdir. Gizli iqtisadiyyat, eyni zamanda, müxtəlif adlarla da səslənir. İqtisadi ədəbiyyatlarda kölgəli iqtisadiyyatın vahid, ümumi qəbul edilmiş universal anlayışı indiyə qədər tam işlənib hazırlanmamışdır. Kriminal, gizli, boz, ikinci, qanunsuz, paralel, qeyri-rəsmi, uçota alınmayan iqtisadiyyat kölgəli iqtisadiyyatın sinonimləri sayılır. Kölgəli iqtisadiyyat əslində XX əsrdə inkişaf etməyə başlamış və 1930-cu illərdə özünü daha ucadan bəyan etmişdir. Bu zaman İtaliya mafiyası ABŞ iqtisadiyyatına müdaxilə etmiş və pirat üsulu ilə onu qabartmışdır. O dövrdən başlayaraq kölgəli iqtisadiyyat hüquq-mühafizə orqanları probleminə iqtisadi və ümumxalq probleminə çevrilmişdir.

Kölgəli iqtisadiyyatın tipologiyasına gəldikdə isə o, meyarlara, subyektlərə, obyektlərə və ağı iqtisadiyyatla əlaqə baxımından nəzərdən keçirilir. Kölgəli iqtisadiyyatın strukturunda isə qeyri-formal iqtisadiyyat, gizli

iqtisadiyyat, saxta iqtisadiyyat, qeyri-leqal iqtisadiyyat, paralel iqtisadiyyat, mütəşəkkil cinayətkarlıq, leqal iqtisadiyyat, kriminal biznes və s. nəzərdən keçirilir. Gizli iqtisadiyyatın təsnifatında isə kölgəli iqtisadiyyatın kriminal tipləri, motivasiya nəzərdə tutulur. Ümumiyyətlə, kölgəli iqtisadiyyatda dörd sektor qeyd etmək lazımdır: ağıxalqlı kölgəli iqtisadiyyat, boz, yəni qeyri-formal kölgəli iqtisadiyyat, qara, yaxud gizli kölgəli iqtisadiyyat, bir də saxta iqtisadiyyat. Ağıxalqlı iqtisadiyyat, yəni ikinci kölgəli iqtisadiyyat əvvəldən yaradılmış milli gəlirin gizli yenidən bölünməsinə gətirib çıxaran fəaliyyət növüdür.

Kölgəli iqtisadiyyatın nəzəri məsələlərindən biri də onun funksiyalarının nəzərdən keçirilməsidir. Ümumiyyətlə, kölgəli iqtisadiyyatın sabitləşdirici və qeyri-sabitləşdirici funksiyaları var. Sabitləşdirici funksiyada boz bazar iqtisadiyyatının köməyi ilə hazırlanmış məhsulun rəqabət qabiliyyəti yüksəlir, qeyri-rəqabət funksiyası isə kriminal xarakterə malikdir və sabit cəmiyyət üçün böyük təhlükə daşıyır.

Kölgəli iqtisadiyyata yanaşmalarda bir neçə forma götürülür: monetarist yanaşma, məşğulluğun təhlili, texnoloji alətlərdən istifadə.

Son olaraq qeyd edim ki, mənə görə, birdəfəlik olaraq kölgəli iqtisadiyyatı aradan qaldırmaq bəlkə də qeyri-mümkündür.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Bizim məqsədimiz ondan ibarətdir ki, dövlət başçısının müəyyən etdiyi, qoyduğu konkret vəzifənin yerinə yetirilməsinə xidmət edək, cəmiyyətdə kölgəli iqtisadiyyatın böyük bir bəla olduğunu cəmiyyətə çatdıraraq. İnsanlar bilsinlər ki, Azərbaycan dövlətinin Prezidenti cənab İlham Əliyevin tapşırıqları ilə Vergilər Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyi, Dövlət Statistika Komitəsi çox fəal işlərə başlamışlar. İqtisadçı alimlərimiz də bu işdə fəallıq göstərməlidirlər. Görülən işlər, həqiqətən, çoxdur. Onu da qeyd etməliyəm ki, bugünkü dəyirmi masada çox dəyərli, maraqlı fikirlər səslənir.

NAMİQ DƏRGAHOV: Məlum olduğu kimi, ötən ilin dekabrında Vergi Məcəlləsinə

çox ciddi dəyişikliklər oldu. Əlbəttə ki, bu dəyişikliklərin həyata keçirilməsində Vergilər Nazirliyi ilə bərabər, digər dövlət orqanlarının, biznes nümayəndələrinin, qeyri-dövlət təşkilatlarının da birgə fikirləri

və rəyləri olmuşdur. Dəyişikliklər bir neçə formada həyata keçirilir. Əsas məsələlərdən biri məşğulluq, əmək bazarının leqallaşdırılmasıdır, ikinci istiqamət kölgəli iqtisadiyyatın minimallaşdırılmasıdır. Digər istiqamət vergi-nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsidir, vergi qanunvericiliyinin inzibati cəhətlərinin təkmilləşdirilməsidir. Bu gün biz də Vergilər Nazirliyi olaraq qəbul etdiyimiz ki, kölgəli iqtisadiyyatı ilə ciddi şəkildə mübarizəyə qoşulaq. Əlbəttə ki, bizim əsas funksiyamız fiskal olduğuna görə Vergilər Nazirliyi bu məsələlərdə daha çox maraqlıdır. Bu istiqamətdə həmişə beynəlxalq, həm də daxili metodologiyamız əsasında bir neçə indikatorlar üzrə qiymətləndirmə həyata keçirilir. Ümumiyyətlə, dünya praktikasında kölgəli iqtisadiyyatı vergi boşluğu adı altında səslənir. Vergi boşluğu iki istiqamətə bölünür: vergi-güzaşt azadlıqları nəticəsində müəyyən olunan itkilərimiz, vergi boşluqlarımız, bir də əmələmə boşluqları. Vergi qanunvericiliyi ilə müəyyən olunan vergi öhdəliklərinə yitirilməkdə kölgəli iqtisadiyyat, əmələmə boşluğu formalaşır.

Bu gün vergi-güzaşt azadlıqlarından istifadə edən vergi ödəyiciləri o fikirdədir ki, biz bu gün vergi hesabata təqdim etməməliyik, gəlir və xərclərimizin uçotunu aparmamalıyıq. Amma bu gün məəcəllənin 16-cı maddəsində birbaşa olaraq bütün ödəyicilər üçün məcburi norma müəyyən edilib ki, bütün vergi ödəyiciləri gəlirlərin, xərclərin aparılmasında birləşdirlər. İşin praktiki gedişində məlum olur ki, böyük iqtisadi subyektlər, vergi ödəyiciləri müzdli bəyannaməni verməklə kifayətlənirlər. Düşünürük ki, mən mənfəət vergisini təqdim etməməliyəm.

Güzaşt azadlıqlarının monitorinqinin aparılması Vergilər Nazirliyinin əsas vəzifələrindən biri hesab olunur. Vergi ödəyiciləri bu bəyannaməni təqdim etməsələr, biz onların səmərəliliyini necə qiymətləndiririk?

Bir qayda olaraq, Dövlət Statistika Komitəsinə bizdən məlumatlar gəlməlidir. Vergi Məcəlləsinə yeni dəyişikliklər nəticəsində yeni müddə əlavə olundu ki, vergi-güzaşt azadlıqlarının məbləğini göstərməyən vergi ödəyicilərinə gizlədilmiş gəlirlərin 6 faizi həcmində maliyyə sanksiyası nəzərdə tutulur. Əlbəttə ki, bu problemdən doğan vəziyyətdir, nəticədir. Çünki vergi ödəyiciləri bunu göstərməyilsə, vergi orqanı məcburdur ki, sərt qanunvericilik, istərsə də inzibati sahədə tədbirlər həyata keçirsin.

Bu gün vergi orqanlarında, həqiqətən də, leqallaşma istiqamətində ciddi addımlar həyata keçirilir. Vergi ödəyicilərinin hüquqları ilə bağlı məlum olduğu kimi, apelyasiya şurası təsis olunub. Artıq bir neçə ildir fəaliyyət göstərir. Vergi ombudsmanı yaradılıb, forumda cənab nazir bu məsələləri qeyd etdi. Biz həmişə vergi ödəyicisi-

nin tərəfindəyik. Yetər ki, vergi ödəyicisi vergi qanununa vaxtında və düzgün şəkildə əmək etməkdə ısrarlı olsun.

Bu gün ƏDV ödəyicilərinin ciddi, yaralı məsələlərindən biri ƏDV-dəpozit hesabına vəsaitin silinməsidir ki, biz onun qarşısını aldıq. Vergi qanunvericiliyində onunla bağlı dəyişiklik edildi. İstər məhkəmə müstəvisində, istər inzibati qaydada müraçət edilirsə, o vəsait məhkəmənin qərarı ilə dondurulur. Məşğulluq səviyyəsinin isə müzd fəaliyyətdə xüsusi çəkisi diskriminasion xarakter daşıyır. Bu gün vergi orqanı vergi güzaştı verməkdə maraqlı olmaya bilər, amma dövlətin burada sosial və iqtisadi siyasəti var.

Digər məsələ - səyyar vergi yoxlamalarının sayı kifayət qədər aşağı salınıb. Kadr potensialımız yerindədir. Sadəcə bu gün riskli vergi ödəyiciləri qrupunda yoxlama keçirilməlidir. Vergilərinin düzgün edirsə, gəlirlərinin, xərcinən uçotunu aparırsə, vaxtında vergilərinə ödəyirsə, bu ödəyici qruplarında bu gün yoxlamaların keçirilməsi lüzumsuz vaxt itkisidir. Ona görə də vergi orqanı olaraq biz bunu hədəfləmişik. Kölgəli iqtisadiyyatında, mənə, həm də ictimai nəzarət olmalıdır.

XAQANI ABDULLAYEV: Bu sahədə elektron reyestrin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Hal-hazırda Maliyyə Nazirliyi ilə bununla bağlı iş aparılır. Yəni, orada iki məsələ var - güzaşt və azadlıqlar haqqında informasiya bazasının yaradılması, güzaşt və azadlıqların iqtisadi əmələməsinin qiymətləndirilməsi. Bununla bağlı biz müəyyən müzakirələr aparırıq.

NAMİQ DƏRGAHOV: Dünyada belədir ki, azad olmaqdan, subsidiyanın verilməsi daha məqsəduyğundur. Çünki təsəvvürünüzə gətirir ki, nə qədər güzaşt verilir. O güzaştı hiss etməzlər, elə bilirlər ki, bu elə bu cür də olmalıdır. Yalnızdadırsa, qaçqınları işiq pulundan və s. azad etmişdilər, amma sonradan onlara pul verirlər ki, gedin işiq pulunuzu ödəyin. O bilir ki, dövlət buna nə qədər yardım edir. Vergi daxilolmalarının 40 faizinə qədər güzaşt var, amma əhali onu hiss etmir.

ELŞAN SƏMƏDZADƏ: Azərbaycan böyük tərəqqi yolu keçib. Böyük hədəfləri var. İnkişafın müasir dövründə kölgəli iqtisadiyyatı ilə mübarizə dövlətimizin öncül istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilib.

Kölgəli iqtisadiyyatın yaratdığı əsas təhlükələr bunlardır: büdcə mədəxilinin azalması; qeydiyyatsız məşğulluq; nəzarətsiz pul axını; standartlara riayət olunmayan istehsal. Kölgəli iqtisadiyyat dövlət yaranandan mövcuddur. Lakin onun miqyasının artması və ciddi tədqiqat XX əsrdən başlayır. Ötən yüzilliyin 70-ci illərində kölgəli iqtisadiyyatın öyrənilməsinə iqtisadçılar qoşulub. Bu sahənin ilk tədqiqatçılarından biri olan Amerikan alimi P. Qutman kölgəli iqtisadiyyatı göstəri-

4-10 aprel 2019-cu il

İqtisadçı alim və ekspertlər ilk dəfə kölgə iqtisadiyyatına həsr olunmuş dəyirmi masada müzakirələr apardılar

cilərinə daim diqqətdə saxlamağı tövsiyə edir. Mütəxəssislər kölgə iqtisadiyyatının ÜDM-in 14-15%-i səviyyəsində olmasını cəmiyyət üçün təhlükəsiz hesab edirlər. Səbəb iqtisadi böhranlar dövründə əlavə sosial gərginliyin olmaması istəyidir. Müvafiq göstəricisi bundan yuxarı olan Yunanistan və aşağı olan Fransa sosial fəsadla misaldır. Düşünürəm, burada beynəlxalq miqrasiyanın da rolu var. Kölgə iqtisadiyyatının ÜDM-də payı 8% olan İsveçrədədir. Qeyd edim ki, neytrallıq statuslu bu ölkə həm də beynəlxalq miqrasiya axınlarına qapalıdır. Bir məsələni də vurğulamaq istəyirəm. Təəssüf ki, dünya maliyyə bazarının inkişafı dövlətlərin nəzarətindən kənar da alətlər yaradır ki, onlar həm kölgədə qalır, həm də başqa sahələrdə kölgə parıltılarının artmasına şərait yaradır. Kölgə iqtisadiyyatı necə yaranır? **Klassik halda 2 formada:**

1. *Cinayət yolu ilə qazanc əldə edilərkən;*

2. *Qanuni sayılan fəaliyyət növü ilə məşğul olarkən; real ucot aparmama, fəaliyyətdən vergi ödəməmə, qeydiyyatı məşğulluq...*

* *Yeni yaranan dövlətlərdə bir səbəb də mülkiyyətin qeydiyyatı ilə bağlıdır.*

İndi isə sadaladığım amilləri ətraflı təhlil etməyə çalışaq:

1. *Cinayət yolu ilə qazanc əldə edilməsi. Ekspertlərin bildirdiyinə görə, bu istismat Azərbaycan dövlətinin nəzarət etmədiyi ərazilərdə, işğal altında olan torpaqlarda böyük həcmdə mövcuddur.*

2. *Qanuni fəaliyyət növü ilə məşğul olarkən yaranan kölgələrin səbəbi və ya vergilər niyə tam ödənmir?*

ə) Vergi və digər tədiyyələr çoxdurmu? Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin dəstəyi və Vergilər Nazirliyinin son dövrlər təşəbbüsü ilə keçirilən islahatlar ümumən vergi yükünü azaldır. Lakin məcmu yükün azaldılması potensialı hələ də var. Belə ki, tədiyyələr təkə Vergilər Nazirliyinin xətti ilə yığılmır. Və dövlət nəzarət sistemində koordinasiya lazımdır ki, sahibkarların yükünün azaldılmasına yönəldilmiş hərəkətlər kompleks xarakter daşsın və daha böyük səmərə versin. Təcrübə göstərir ki, əldə olunmamış mənfəətdən haqq alaraq sahibkarın vəsaitinin alınması iqtisadi fəallığın azalması demək deyilmi? Belə bir müqayisə edim: Mərkəzi Bank ucuz və ya bahalı pul siyasəti aparır. Ucuz pul siyasəti aparanda nə qədər alət varsa, hamısı ucuzluğa xidmət edir. Ona görə

də əgər Vergilər Nazirliyi bu gün biznesin liberallaşması istiqamətində iş görürsə, digər alətlərdə bu istiqamətə xidmət etməlidir.

Digər məsələ ticarət obyektlərində məcburi tədbiq olunan nəzarət-kassa cihazları ilə bağlıdır. Onları Vergilər Nazirliyi yox, xüsusi firmalar satır. Bu firmalar inhisarçıdır və müştərilərindən, yəni ticarət obyektlərindən cihaz xarab oldu, ya olmadı servis adı ilə hər ay pul yığır. Müştərinin də buna razı olmamaq çarəsi yoxdur. Düşünürəm, Vergilər Nazirliyi bu məsələyə diqqət yönəltmə və yalnız cihaz xarab olanda təmir pulu istənilsə, iqtisadi məntəqin təntənəsinə imza atmış olar.

b) Bürokratiya həddən artıqdır? ASAN Xidmətin yaradılması və s. islahatlar biznes rahatlığını artırır. Lakin rahatlandırma potensialı hələ də var. Biznesin kommunal infrastrukturuna qoşulması asanlaşdırılmalıdır. Düşünürəm, yeni yaradılmış Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin resurslarından istifadə etməklə sahibkarlıq mühitini o qədər yaxşılaşdırmaq olar ki, Vergilər Nazirliyinin təşəbbüsü ilə edilən güzəştlərin, doğrudan da, səmərəsi çox olsun.

c) Biznes tərəfdaşların kölgə iqtisadiyyatında olması. Mal sənədlərinin alına bilinməməsi problemi mövcuddur. Kölgə iqtisadiyyatı ilə kütləvi mübarizə uğurlu nəticəyə kömək edəcək. Burada rəqabət məsələsi də var. Ola bilər kimsə kölgədə gizlənə bilər və rəqabətdə udur. Digər tərəfdən rəqibi də məcbur olur ki, gizlənsin, malının maya dəyəri artmasın.

ç) Sahibkarlar onların ödədikləri tədiyyələrin sonradan qənəatli və səmərəli sərcələnməsinə ümidlə yanaşı? Bir misal çəkim: həyətində asfalt örtüyü xarab olmuş qonşular təmir pulunu toplayır və abadlığı özləri yaradır. Amma vergisini vaxtında ödəyən mağaza sahibləri qarşılıqdakı yolun uzun müddət düzəldilmədiyini görür və düşünür: "Mən vergini niyə ödəməliyəm?" Xərc məsələsinə o qədər incə yanaşmaq lazımdır ki, sahibkar, doğrudan da, görsün ki, ödədiyi pul onun şəraitinin abjadlaşmasına, dövlətin gücünün artması və xalqın rifahına xidmət etsin. İqtisadiyyatın tərəflərindən biri belədir: "İqtisadiyyat insan davranışı haqqında elmdir". Lakin məsələyə daha böyük bucaqdan baxmaq da mühtəmdir. A.Smitə görə, bazar iqtisadiyyatının mərkəzi kateqoriyası mülkiyyətdir. Dövlət vətəndaşın mülkiyyətini xarici təcavüzdən qorumaq üçün ordu, digər vətəndaşdan qorumaq üçün polis və yangından qorumaq üçün yanğınsöndürən saxlayır. Amma bu ilkin funksiyaları və digərlərini yerinə yetirmək üçün dövlətə pul lazımdır. Bunun da əhəmiyyətli hissəsi vergilərlə formalaşır. Sahibkarlardan yığılan tədiyyələr qənəatli və səmərəli xərclənəndə sahibkar daha həvəslə vergi ödəyir, onun kassa mədaxilini həyata keçirən əməkdaşı rəsmiləşməni

daha həvəslə edir. Bəs, bu proses necə gücləndirmək olar? Zənnimcə, "Haradan başlanır vətən?" kimi incəsənət nümunələrinin təbliği vergi mədaxilini asanlaşdırır.

Yeni sistem yarananda, mülkiyyətə tələpə qədər problemlər də yaranır. Yaradılan yeni əmlak vahidi leqal dövriyyədən kənar qalır. Dünya Bankının məlumatlarına əsasən, 4 il əvvəl ölkəmizdə əmlakın 1/3-i qeydiyyatı yox idi. Lakin son dövrlərdə ölkəmiz bu sahədə də ciddi uğurlara imza atıb. 19 fevral 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Əliyevlə binaların istismarı ilə bağlı mühüm fərman imzaladı. Çoxmənzilli binaların istismara verilməsi nəticəsində evlərin çıxarışları olacaq və bunlar leqal dövriyyəyə daxil olacaq. Onlar əvvəl də qismən dövriyyəyə idilər. Sadəcə olaraq MTK çərçivəsində qeydiyyatdan keçirilirdi, addan ada ötürülürdü, dövlət rəsmiləşdirməsindən kənar qalırdı. Həmin əmlak girov kimi istifadə olunmayırdı. Hazırda isə bu əmlakın leqal dövriyyəyə daxil olması tikinti sektoruna köməklə yanaşı, kölgədən çıxarılmış kimi də qiymətləndirilməlidir. Əmlak Məsələləri üzrə Dövlət Komitəsinin bu sahədə yaratdığı sadələşdirilmiş mexanizmlər dəstəklənməlidir və firkiləşirəm ki, bu istiqamətlərdə islahatlar davam etdikcə işqandırılmış iqtisadiyyatımızın həcmi də artacaq.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Dünyanın bütün ölkələrində (Amerika istisna olmaqla) dövlət sahibkarlığı var. Bazar iqtisadiyyatı o demək deyil ki, özəl sektorun payı 90-100%-ə qaldırılınsın. Burada da optimal hədd olmalıdır. Nobel mükafatı laureatı C.K.Gerbereyt vaxtilə dünyanın aparıcı ölkələrinin rəhbərlərinə ünvanladığı bir yazısında (24 mart 1991-ci il) qeyd edir ki, beynəlxalq təşkilatların Mərkəzi Şərqi Avropa ölkələrinə etdikləri məsləhətlərin əksəriyyəti kapitalizm, yaxud azad bazar iqtisadiyyatı deyilən və gerçəklikdən uzaq olan baxışlardan yaranır. Bizim iqtisadiyyatımız onun təqdim etdiyi formada heç vaxt mövcud ola bilməz. Təklif edilən ideoloji konstruksiyadan yalnız məsləhətlərin fikirlərində və proqnozlarında mövcuddur. Faktiki olaraq bunun gerçəkliklə heç bir əlaqəsi yoxdur və s. Mən bu misali ona görə çəkdim ki, bazar iqtisadiyyatı hər şeyin müalicəsi deyil. İqtisadiyyatda dövlətin müdaxiləsi olmalıdır. Bu gün dövlət qismində Vergilər Nazirliyi nə qədər böyük işlər görür. Bu kimi məsələləri diqqətdən kənar, təbii ki, qoymaq olmaz. Dövlət Statistika Komitəsi nə qədər əziyyət çəkir, siz bu məsələləri ucota alırsınız, nə qədər əziyyətlərlə üzlaşırsınız.

ELŞAD SƏMƏDZADƏ: Mən düşünürəm ki, iqtisadi zəncirin bütün halqalarında kölgənin işqandırılmasına çalışılmalıdır: idxal, istehsal, mübadilə, bölgü, istehlak, ixrac

sahəsində. Zəncirin əvvəli və sonu beynəlxalq ticarətlə bağlıdır. Gömrük Komitəsinin son dövrlərdəki uğurları kölgə iqtisadiyyatını xeyli azaldır. İqtisadiyyat stres sevmir. Vergilər Nazirliyi tərəfindən məsələyə ehtiyatla yanaşılması, sahibkarların rahatlığını pozmadan nəzarətin həyata keçirilməsi, sakitcə böyük həcmə potensial vergi bazasının müəyyən edilməsi təqdirəlayiqdir. Çünki, kölgənin anı işqandırılması gözləri qamaşdırır. Gözlənilir: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Nazirlər Kabinetinin iclasında dediyinə əsasən, icbari tibbi sığorta qeyri-leqal məşğulluğa son qoyacaq. Nağd pul dövriyyəsinin məhdudlaşdırılması kölgə iqtisadiyyatını azaldacaq. Lakin bu məsələyə ehtiyatla yanaşılmalıdır ki, iqtisadi sürət azalmasın. İnzibati üsuldan daha çox könnüllüylüyün təşviqinə üstünlük verilməsi məqsədəuyğundur. Arzu edək ki, hansısa səbəbdən qaranlıq iqtisadiyyatda yaşayan və ya ara-sıra ora başçəkən sahibkarlar işqı iqtisadiyyata gələrkən, çiqəklənən Vətənin nurlandırılacaq və bu nurla payları olmasından qürur duyaraq zövq alsınlar!

RAFİO QARAYEV: "Kölgə iqtisadiyyatı" cəmiyyətin inki-

şafının bütün mərhələlərində mövcud olub və dünyada müshahidə olunan problemdir. Hər bir dövlət onun səviyyəsinin və həcmının azaldılması ilə bağlı öz siyasətini yeritməyə çalışır. Kölgədən işığa çıxmaq istəyən, qaranlıq küçəni işqandırıran sahibkar xüsusi mülkiyyətində olan ticarət məntəqəsinin üzərinə öz fəaliyyətini bildirmək üçün reklam yerləşdirməyə görə haqq ödəməli olur.

Reklam haqqında qanuna görə, yol kənarında dövlət məxsus xüsusi reklam lövhələri pulla icarəyə verilir və bu, normal haldır. Lakin başqa bir məsələ sual doğurur. Əslində, bu, reklam yox, elan sayılmalıdır. 2 m²-lik elan lövhəsinə görə verilən güzəşt isə böyük obyektlər üçün əhəmiyyətsiz olur. Böyük iqtisadiyyata böyük vergi ödəyiciləri lazımdır. Məlumdur ki, elan vasitəsilə satış və məşğulluq artır, nəticədə vergi çoxalır. Qeyd edim ki, 2 il əvvəl qanunda tam güzəşt nəzərdə tutulmuşdu.

Bu gün iqtisadi fəal əhalinin sayı 5 milyona yaxındır, məşğul əhalinin sayı isə 4,6 milyon nəfərdən çoxdur. Bunun təxminən 1,6 milyon nəfərini müzdli işçilər təşkil edir. Bu şəxslər əmək müqavilələri rəs-

miləşdirilmiş işçilərdir. Daha 1,6 milyon nəfərin kənd təsərrüfatı sahəsində çalışdığı məlumdur. Beləliklə, yerdə qalan iqtisadi fəal əhali ya fərdi sahibkarlıqla məşğul və ya özüməşğul əhali (işsizlər nəzərə alınmaqla). İqtisadi fəal əhalinin ümumi sayı ilə müqayisədə bu, kifayət qədər azdır. Daha bir məsələ barədə: bir çox ölkələrdə dövriyyələrin gizlədilməsi və ya xeyli şəkildə aşağı salınması, müəssisələrin vergi öhdəliklərini minimallaşdırmaq üçün onların bölünməsi, işçilərlə əmək müqavilələrinin bağlanmaması, qeyri-rəsmi ödəmələrə üstünlük verilməsi adı bir "biznes təcrübəsinə" çevrilib. Bu hallara tək xidmət və ticarət sektoru kimi ənənəvi sahələrdə deyil, istehsal və ixracönümlü müəssisələrdə də rast gəlinir.

Respublikada kənd təsərrüfatı sektorunun torpaq vergisindən başqa bütün digər vergi və məcburi ödənişlərdən azad olunması prosesi bu sektorun inkişaf etdirilməsi məqsədi daşısa da, bu sahədə uçot və nəzarət sistemlərinin qaydaya salınmasını obyektiv zərurətə çevirir.

Burada nağd ödəmələrin yüksək çəkisi, onun səbəb və nəticələri barədə maraqlı fikirlər səsləndi. Razılıq hissi ilə qeyd etməliyəm ki, bu istiqamətdə işlər görülür. Haqlı olaraq bildirilir ki, nağdsız ödəmələrin genişləndirilməsi, vətəndaşların və biznesin nağdsız hesablaşmaları aparması istiqamətində maraqlı stimullaşdırılmalıdır. Nağdsız ödəmələrin genişləndirilməsi dövriyyələrin şəffaflaşmasına və leqallaşmasına müsbət təsir edəcək.

Həmin ölkələrin siyahısına baxsaq, görürük ki, bunlar kifayət qədər inkişaf etmiş, rəqabət qabiliyyətli və eyni zamanda, daha şəffaf iqtisadiyyata malik olan ölkələrdir. Məhz bu cəhətdən, hazırda respublika iqtisadiyyatı qarşısında duran əsas məsələlər şəffaflığın daha da artırılması, ən yeni, müasir texnologiyaların tətbiq olunması, uçot sisteminin düzgün aparılması və "kölgə iqtisadiyyatı"nın payının getdikcə azaldılmasıdır. Bu baxımdan ölkədə uçot və statistika sistemi daha da təkmilləşməlidir. Bununla yanaşı, vergi və gömrük sahələrində də şəffaflyq, koordinasiyalı fəaliyyət önəmlidir.

Bugünkü dəyirmi masada səslənən fikirlər çox maraqlıdır:

- *Uçot, statistika işi təkmilləşdirilməlidir;*

- *Nağd ödəmələr məhdudlaşdırılmalıdır;*

- *Vergi uçotundan yayımmalara qarşı mübarizə sərtləşdirilməlidir və s.*

ASİF HƏSƏNOV: Dünya təcrübəsində qeyri-qanuni iqtisadi fəaliyyət, kölgədə fəaliyyət göstərmək bir etik pozuntu hesab edilir.

"Kölgə iqtisadiyyatı" dedikdə söhbət qeyri-formal məşğulluqdan, "kassanın yanından" keçməklə aparılan ticarətdən və xidmətlərin dövlət tənzimlənməsindən kənar göstərilməsindən gedir. Məsələn, Dünya

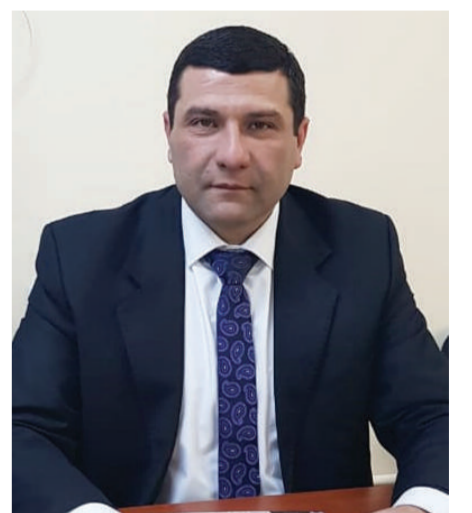
Bankının 2017-ci il üzrə araşdırmalarına görə, "kölgə iqtisadiyyatı"nın həcmində görə MDB dövlətlərində orta göstərici 39%, Şərqi Avropada 23%, Türkiyədə 28%-dir. Bu rəqəmlər barədə vahid fikir yoxdur.

Qeyri-rəsmi iqtisadiyyatın formalaşması, inkişafı və tənəzzülü qisməddətli bir proses də deyildir. Bugünkü qeyri-rəsmi iqtisadiyyatın səbəblərinin uzun müddət öncə aktual olması mümkündür. Bu baxımdan qeyri-rəsmi iqtisadiyyatın formalaşması, inkişafı və tənəzzülü qisməddətli bir proses də deyildir. Bugünkü qeyri-rəsmi iqtisadiyyatın səbəblərinin uzun müddət öncə aktual olması mümkündür. Bu baxımdan qeyri-rəsmi iqtisadiyyatın formalaşması, inkişafı və tənəzzülü qisməddətli bir proses də deyildir.

Gizli iqtisadiyyatın əsas payını gizli məşğulluq təşkil edir. Əslində, gizli məşğulluq işgötürənlərə sərf edir. Çünki onlar əlavə sosial sığorta ödənişlərindən, vergilərdən yayınaraq, qeyri-leqal yolla külli miqdarda vəsait əldə edirlər. Yəni, bu məsələdə vətəndaşların özündən də aktivlik tələb olunur. Qeyri-rəsmi məşğulluq tək dövlətə yox, vətəndaşların özlərinə də böyük zərər vurur. Təəssüf, amma bir çox vətəndaşlarımız hələ də bilmirlər ki, onların işçiliyi rəsmiləşmədiyi təqdirdə gələcəkdə faktiki surətdə pensiyası qala bilirlər.

"Kölgə iqtisadiyyatı"na qarşı mübarizənin uğurla aparılması üçün birmənalı şəkildə ikili mühasibətə qarşı mübarizə gücləndirilməlidir.

İkinci bir vacib məsələ ayrı-ayrı dövlət oqranları arasında koordinasiyanın qurulması və məlumat bazalarının inteqrasiyasıdır. Bu da çox mühüm məsələdir.

Burada haqlı olaraq qeyd olundu ki, "kölgə iqtisadiyyatı"nın yaranması və inkişaf etməsinin ən böyük mənbələrindən biri də qeyri-leqal əməkhaqqıdır. Onun leqallaşdırılması ilə bağlı respublikada görülən və görülməli hər bir tədbir bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edəcəkdir. Bu məsələdə ictimai nəzarətin də olması vacibdir.

Bir məsələni də qeyd etmək istərdim. Erməni işğalçıların respublikamıza qarşı təcavüzü nəticəsində meydana çıxan çətinliklər, regionlardan iri şəhərlər, xüsusilə də Bakı və ətraf ərazilər istiqamətində kəskin əmək miqrasiyasının olması kimi amillər bəzi sahələrdə bazar subyektləri üzərində uçot və nəzarəti çətinləşdirmiş və qeyri-rəsmi iqtisadi fəaliyyətlərə zəmin yaratmışdır.

"Kölgə iqtisadiyyatı"nın azaldılması öz növbəsində iqtisadi

İqtisadçı alim və ekspertlər ilk dəfə kölgə iqtisadiyyatına

həsr olunmuş dəyirmi masada müzakirələr apardılar

diyyata investisiyaların qoyulmasına, xarici investorların ölkəmizə marağının artmasına bilavasitə təsir edir.

Qeyri-rəsmi iqtisadiyyatla mübarizənin effektivini artırmaq məqsədilə bu fəaliyyətlər əleyhinə ictimai şüurun formalaşdırılması istiqamətində tədbirlərin gücləndirilməsinə ehtiyac duyulur. Bununla yanaşı, hüquqi müstəvidə də qəbul edilən proqramlar diqqəti cəlb edir. Keçən il Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən qəbul edilən "2018-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rəqəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı"nı xüsusən qeyd etmək istərdim. Hazırda Azərbaycan dünyanın ən rəqəbatqabiliyyəti 35 ölkəsindən biridir. Bu o deməkdir ki, artıq biz Avropanın inkişaf etmiş ölkələri ilə rəqabət aparmaq gücündəyik. İqtisadiyyatın tənzimlənməsində qadağancedici və təşviqedicilərdən paralel surətdə istifadə olunması bütün ölkələr üçün səciyyəvi olan normal haldır. Bu cür inzibati məhdudiyyətlər, əlbəttə, faydasız deyil, lakin onlar iqtisadi təşviqlərlə müşayiət edildikdə daha səmərəli olur.

Ölkədə qeyri-rəsmi iqtisadiyyatın olmaması və ya çox məhdud miqyasda olması, hər şeydən əvvəl, həmin ölkədə qanunun aliliyinin, sağlam rəqabət mühitinin, dövlət büdcəsinin davamlı inkişafının, əhalinin əksər hissəsinin sosial müdafiə sistemi ilə əhatə edilməsinin və səmərəli ictimai idarəetmənin təmin edilməsinin, bir sözlə, keyfiyyətli cəmiyyətin qurulması qarşısındakı mühüm bir maneənin aşılması deməkdir. Azərbaycanda "kölgə iqtisadiyyatı"nın aradan qaldırılması 2019-cu ildə xüsusi diqqət ayrılacaq prioritetlərdən biri olacaq. "Kölgə iqtisadiyyatı"nın aradan qaldırılması, şəffaflığın artırılması məqsədilə vergi və gömrük sahəsində həyata keçirilən islahatlar gündəmin əsas mövzularından birinə çevrilib.

Çıxışım sonunda ulu öndər Heydər Əliyevin bir sözünü xatırlatmaq istərdim: "Azərbaycan dünyaya günəş kimi doğacaq". Biz də ulu öndərin bu arzusunun çin olması istiqamətində əlimizdən gələnlər söyləyir əsirsizməməliyik.

VÜQAR VƏLİYEV: Kölgə

iqtisadiyyatı vergidən və qanunvericiliyin digər tələblərindən yayınandırılan iqtisadi aktivlikdir. Çıxışımda da kölgə

iqtisadiyyatını bu aspektdən işıqlandırmaya çalışacağam.

Kölgə iqtisadiyyatının iqtisadiyyata təsiri və fəsadları haqqında qeyd etmək istərdim:

- vergidən yayınmalar baş verir;
- əsasən ticarət və xidmət sahələrində, həmçinin istehsalda spekulasiyaların baş verməsinə, fırıldaqçılığa, məhsulların saxtalaşdırılmasına (bu əsasən də dərman istehsalı istiqamətində yolverilməzdir) və nəticədə istehlakçıların hüquqlarının pozulmasına yol açır;
- haqsız rəqabətə gətirib çıxarır;
- ən çox yüksək nəzarət tələb edən məhsulların əldə edilməsinə asanlaşdırır. Bu da iqtisadi cinayətkarlığın artmasına təsir göstərir;
- həmçinin, nəzarətsiz valyuta satışları da qara bazarda maliyyə spekulasiyalarına yol açır;
- kapitalın daha çox inzibatçılıq tələb edən istehsal sahəsinə yox, ticarət və xidmət sahəsinə yönəlməsi baş verir. Məsələn, son zamanlar Bakı şəhərində sadlıq evlərinin tikintisinə yönəldilən kapitalla bağlı olan vəziyyət;
- əmək ehtiyatlarının qeyri-leqal sahədə rahat iş tapması mütəxəssislərin ixtisas səviyyələrinin enməsi və ya daha sonradan ixtisaslı kadrların tamamilə itirilməsinə gətirib çıxarır;
- həmçinin, kölgə iqtisadiyyatı investisiya mühitinin yaxşılaşmasını prosesini ləngidir.

Kölgə iqtisadiyyatının yaranması aşağıdakı amillər nəticəsində baş verir:

- bilavasitə mütəşəkkil qrup vəsaitlə bilərəkdən vergilərdən yayınma səbəbi ilə;
- xidmət və istehsal sahəsində çalışan kiçik sahibkarlar tərəfindən;

a) sahibkarların vergi və ya digər inzibati qanunlardan bixəbərlilik və ya məlumatlandırılmaması nəticəsində;

b) vergi və digər inzibati prosedurların qəlizliyi (və ya qeyri-sadəliyi nəticəsində);

c) və ya yuxarıda sadalanan iki sualın yerinə yetirilməsi ciddi maliyyə xərcləri yaratdığından. Özlüyündə kölgə iqtisadiyyatı milli iqtisadiyyatların "ehtiyat imkanları" kimi qiymətləndirilir. Pozitiv kimi qiymətləndirilən hadisə olaraq insanlara xidmətlərin əldə edilməsinə asanlaşdırır. Kölgə iqtisadiyyatını "boğmaq" yox, sadəcə onun leqallaşdırılmasına çalışmaq lazımdır. Bu istiqamətdə vəziyyətin idarə edilməsi özlüyündə ehtiyatlılığı ehtiva edir.

Kölgə iqtisadiyyatının azaldılması üçün aşağıdakı tədbirlərin görülməsinə məqsəduyğun hesab edirik:

• **nəğd hesablaşmaların maksimum azaldılması və tədricən aradan götürülməsi;**

• **biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün daha təkmil qanun və qərarların qəbul edilməsi;**

• **maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi;**

• **elektron xidmətlərin artırılması.**

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Mövzumuz ilə əlaqədar Zahid müəllim

min də fikirlərini dinləyək.

ZAHİD MƏMMƏDOV: Bəzən insanlar özləri də bilmədən "kölgə iqtisadiyyatı"nın iştrakçısına çevrilirlər. Tutaq ki,

vətəndaş aksizsiz malları əldə edərək, işçi kimi əmək müqaviləsi bağlamadan çalışarkən, alıcı kimi istənilən mağazada və yaxud işə obyektində kassa çekini almamaqla "kölgə iqtisadiyyatı"nın iştrakçısına çevrilir. Müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar və Azərbaycanla fəaliyyət göstərən aidiyyəti qurumlar tərəfindən "kölgə iqtisadiyyatı"nın həcmünün ölçülməsinə cəhdlər göstərilir. Problemin həlli üçün isə sistemli tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Azərbaycanda "kölgə iqtisadiyyatı"na qarşı ciddi mübarizə aparılır. 2018-ci ildə "kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının azaldılması vergi xidmətinin başlıca istiqaməti oldu. Uçot sisteminin bərpası üçün sahibkarlara vaxt verildi, geniş marifləndirmə işi aparıldı. Bəzi sektorlarda, xüsusilə aksizli malların istehsalı və satışı, tibbi xidmətlər sektorunda, şəbəkə ticarəti kimi sahələrdə nəzarət tədbirləri artırıldı. Əgər 2018-ci ilin əvvəlində daxili bazarda qaçaqmalçılıq yolu ilə gətirilən bütün məmulatlarının həcmi 16-18 faiz təşkil edirdisə, görülən tədbirlər nəticəsində bu gün həmin rəqəm 3,5 faiz ətrafındadır.

Bu, bir çox aparıcı Avropa dövlətləri, həmçinin Rusiya və Qazaxıstanla müqayisədə çox aşağı göstəricidir. Qaçqınmalçılıq yolu ilə ölkəyə gətirilən məhsullar "kölgə iqtisadiyyatı"nda dövr edir, dövlətə çatan vergilər, aksiz ödənişləri həyata keçirilmirdi. Bundan itirənlər isə dövlət büdcəsi və fəaliyyətinə qanunlar çərçivəsində qurmaq istəyən ödəyicilər olurlar. Azərbaycanda həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasətin tərkib hissəsi olan vergi siyasətinin arxitekturası həm global, həm də milli iqtisadiyyatın bugünkü çağırış və tələblərinə uyğun olaraq yenilənir. Azərbaycan milli iqtisadiyyatının drayveri kimi qəbul edilən sahibkarlığın inkişafı və biznes mühitinin daha da yaxşılaşdırılması məqsədilə Vergi Məcəlləsinə özündə 5 istiqaməti ehtiva edən dəyişikliklər olunub. Bu dəyişikliklərin ana fəlsəfəsinə - vergi orqanlarını əsas funksiyasının fiskal nəzarətdən vergi ödəyicilərinə xidmət prinsipinə keçirilməsi təşkil edir. Tətbiq olunan yeni vergi siyasətinin fəlsəfəsində vergi orqanları tərəfindən qanunlar

çərçivəsində fəaliyyət göstərən ödəyicilərə daim dəstək, səh-və yol verən vergi ödəyicilərinə nöqsanların aradan qaldırılması üçün kömək göstərilməsi aparıcı qayəni təşkil edir. Ümumiyyətlə, hesab edirəm ki, vergiləri tam həcmdə və vaxtında ödəmək hər bir vergi ödəyicisinin şərəf öhdəliyi olmalıdır.

Əminəm ki, görülmüş işlər nəticəsində yaxın dövrlərdə "kölgə iqtisadiyyatı"nın həcmi kəskin aşağı düşəcək, qeyri-rəsmi məşğulluğun səviyyəsi minimuma enəcək, iqtisadi fəallıq, xüsusilə qeyri-neft sektorunun özəl bölməsində işgüzar aktivlik canlanacaq və 100 minlərlə insan pensiya sistemindən yararlanmaq imkanı əldə edəcək, bank sektorunda kredit aktivliyi dərinləşəcək, nəğd dövriyyəsi minimuma enəcək və ən nəhayət, milli iqtisadiyyat şəffaflaşacaq. Yeni dəyişikliklər həmin insanların pensiya sistemindən yararlanmasına xidmət edəcək. Qeyri-neft sektorunun özəl bölməsində çalışan vətəndaşların əməkhaqlarından tutulan vergilərə güzəştlər tətbiq olunub, bu isə qeyri-rəsmi əməkhaqların kölgədən çıxarılmasına yol açacaq.

Azərbaycan hökuməti vergi sistemində geniş spektrli islahatlara başlayarkən vergi yükünün artımı deyil, əksinə azaldılması istiqamətini seçdi, yəni "kölgə"yə çəkilmiş bütün biznes strukturlarını və vergi ödəyicilərini geniş və bərabər hüquqlu vergitutmaya cəlb etməklə, sosial ədalət prinsipini təmin etdi.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Əziz müəllim, çirkli pullarla bağlı fikriniz varmı?

ƏZİZ ƏZİZOV: Məni ən çox düşündürən məsələ odur ki, burada bir mexanizm qurulmalıdır. Mexanizm burada ilk olaraq informasiya texnologiyalarının tətbiqi deməkdir. Ötən il cənab prezidentin qərarına əsasən Maliyyə Monitorinq Xidməti müstəqil bir struktur kimi fəaliyyətə başladı. Maliyyə Monitorinq Xidmətinin apardığı təhlillər, onların nəzarəti altında olan işlər və s. təkmilləşməlidir. Bu işlərin səmərəliliyini artırmaq üçün informasiya, texnologiyalar inkişaf etdiyindən proqramçılar mütləq lazımdır. Digər orqanlarda heç olmasa bir-iki struktur yaranmalıdır ki, məlumatları əldə edib vahid bir mərkəzə ötürə bilsin. İnformasiyanın alınması və informasiyanın təhlili çox vacibdir. Hansısa bir cinayətin qarşısını almaq üçün qabaqkı tədbirlər görülmə-

lidir. Qabaqkı tədbirlər o mənada görülməlidir ki, məlumatlar əldə olunmalıdır, məlumatlar təhlil olunmalıdır və sonra özündən yuxarı strukturlara ötürülməlidir. Mən bunu hüquqi baxımdan deyirəm. Siz daha çox nəzəriyyə baxımından izah edin. Effektivliyin artırılması üçün, mənə, bütün fiskal orqanlarda professional, işini bilən kadrların yetişdirilməsi və onların tətbiq edilməsi çox vacibdir.

ELDAR TƏHMƏZOV: Burada kifayət qədər məlumat verildi. Bunun səbəbi nədir? Səbəb odur ki, bu gün normal iqtisadiyyatımızda kölgə iqtisadiyyatına aparan şərtlər var. Bu gün vicdanlı bir sahibkar var və istəyir ki, doğrudan da, normal bir fəaliyyət göstərsin.

İkinci tərəfdən, məsələn, aparılan təhlillər, müşahidələr göstərir ki, ümumiyyətlə, ölkəmizdə fəaliyyət göstərən müəssisələr, fiziki şəxslərdən tutmuş dövlət müəssisələrində fəaliyyət göstərən mühasibatların 30 faizindən çoxunda köhnə uçot sistemidir. Ancaq biz çalışırıq ki, bu gün beynəlxalq standartların uçotunu quraq. Köhnə uçot sistemi ilə, sözsüz ki, sahibkar fəaliyyətinin nəticəsini görə bilməyəcəkdir. Görmüş olsanız, yanlış statistika ortalağa çıxacaq. Bu da kölgə iqtisadiyyatıdır. Bu o deməkdir ki, ölkəmizdə olan sahibkarlar hamısı qara yolla getmək istəyirlər. Kölgə iqtisadiyyatı bütün keçid dövrünü yaşamış ölkələrdə olmuş və indi də var. İqtisadiyyat üçün böyük bir bələdir. Müşahidələr göstərir ki, müxtəlif dövrlərdə, müxtəlif ölkələrdə fərqli yanaşmalar olub. Mən bir ədəbiyyatda rast gəldim, çox təəccübləndim. Deməli, məhsul istehsalı artdıqca vergi aşağı düşür. Çox maraqlıdır. Bunu Latın Amerikasında tətbiq ediblər. Amma müəyyən yanaşmalar var. Son zamanlar sahibkarlara kifayət qədər amnistiya verilib. Elektron qaydada kim hesabı apararsa, cərimə 50 faizdən 25 faizə endirilir. İşyerlərinin dəqiq müəyyən olunması, orta aylıq əməkhaqqının dəqiq statistikasının çıxarılmasını müəyyənləşdirmək üçün müəyyən qanunvericiliyə dəyişikliklər olundu. Sosial ödənişlərdə sığorta edənlə sığorta olunanların nisbətində dəyişiklik oldu. Bu səpkili kifayət qədər amnistiyalar verilib. Biz də bir iqtisadçı kimi düşünməliyik ki, iqtisadiyyatımıza öz bəhrəmizi verək. İqtisadi savadsızlığı aradan qaldırmağıq. Bu gün dərzisi bir parça alır, yaxşı kostyum

tikib satmaq istəyir ki, daha çox mənfəət əldə etsin. Amma bu gün o, uçotunu aparsın ki, bir kostyum tikmək üçün nə qədər elektrik enerjisi sərf edir. O məhsulun maya dəyərini də müəyyən edə bilmir və nəticədə öz fəaliyyətini görə bilmir. Nəyə görə banklara bu qədər borclu qalıblar? Çünki hesablaya bilmirlər. Ona görə hesab edirəm ki, mühasibatlıqla bağlı müəyyən tədbirlər görülməlidir.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Çox sağ olun, Eldar müəllim. Mən sözü Sühban müəllimə verirəm.

SÜBHAN QASIMLI: Dövlətimiz kölgə iqtisadiyyatının minimallaşması istiqamətini tutub. Biz ilk növbədə ticarətlə məşğuluq. Bu elə məqamdır ki, burada dövlət, vətəndaş və biznes də maraqlı olmalıdır. Bizim biznes marağımızın dövriyyəsinə azaldan bir məqam var. Bu, POS-terminal dövriyyəsinə tətbiq olunan faiz dərəcələridir. Bizdə orta faiz dərəcəsi 1,5; 2 faizdir. Sözsüz ki, bazar ağardıqca, kölgə iqtisadiyyatı azaldıqca rəqabət genişləyir. Rəqabət genişləndikcə məhsul azalmağa başlayır. Kiçik və orta bizneslər çox rahat şəkildə inkişaf edə bilər. Bizim müraciətimizin əsas məqsədi ondan ibarətdir ki, biznes, sözsüz ki, çıxış yolu axtarmağa başlayacaq, xərclərini optimallaşdırmağa çalışacaq. Digər bir tərəfdən təhlükə odur ki, bu, qiymətlərə təsir edə bilər. Mümkündürmü burada dövlət tənzimləməsinə tətbiq edək? Biz Gürcüstan bazamıza baxdıq, çox araşdırmaq mümkün olmur, bankla müştəri arasında əlaqəməxfi kommərasiya sirri daşıyan faiz dərəcələridir. Avropa bazamıza bizim sektor 0,8-1 faizdir. Yəni, qazandığımız ƏDV-də 100 manat mənim əlavə öhdəliyimdirdir. Avropa üçün 0,8, yaxud 1 faizi banka verməliyik, Azərbaycan üçün bu, 1,5, 2 faizdir.

ZİYAD SƏMƏDZADƏ: Ölkə Prezidenti, cənab İlham Əliyevin başladığı genişmiqyaslı iqtisadi islahatlar çərçivəsində kölgə iqtisadiyyatının da həcmi azaldılması istiqamətində tədbirlər görülür, nəğd ödəmələr məhdudlaşdırılır, vergi uçotundan yayınmalara qarşı mübarizə sərtləşdirilir.

Bir daha qeyd edirəm ki, kölgə iqtisadiyyatına dair son 25 ildə bu mövzuda ilk dəyirmi masadır. Burada çox maraqlı fikirlər səsləndi, təkliflər irəli sürüldü. Onlar barədə hamımız düşünməliyik. Əminəm ki, kölgə iqtisadiyyatının leqallaşması istiqamətində görülən tədbirlər öz bəhrəsini verəcəkdir. Hamınıza təşəkkür edirəm.

Güclü iqtisadi potensial, keyfiyyətli inkişaf uğurlu sosial siyasətin əsasıdır

Son illərdə həyata keçirilən, konkret hədəflərə yönəlməmiş məqsədyönlü islahatlar ölkənin iqtisadi potensialının daha da möhkəmləndirilməsinə, vətəndaşların yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına, yeni iş yerlərinin açılmasına, əhalinin məşğulluğunun və gəlirlərinin artırılmasına, yoxsulluq səviyyəsinin daha da azaldılmasına əhəmiyyətli dərəcədə öz müsbət təsirini göstərmişdir. Məhz bu islahatların nəticəsidir ki, Heritage Foundation tərəfindən hazırlanan hesabatda son on il ərzində həyata keçirilən davamlı iqtisadi islahatlar nəticəsində Azərbaycanın ümumi orta hesab üzrə regional və dünya göstəricilərindən üstün olaraq Asiya-Sakit Okean regionunda 43 ölkə arasında 14-cü yerdə qərarlaşdığı bildirilir.

Bundan əlavə, sözügedən indeks üzrə Azərbaycan Fransa, İtaliya və Yunanıstan kimi inkişaf etmiş ölkələr ilə müqayisədə ön sıralarda yer tutub. Həmçinin, Rusiya da daxil olmaqla bir sıra MDB ölkələrini qabaqlayıb.

Heç şübhəsiz ki, Azərbaycanın "2018 Doing Business", "İnklüziv İnkişaf indeksi 2018" və "Qlobal Rəqabətlik İndeksi"ndə mövqeyinin gücləndirilməsi Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin başçılığı ilə həyata keçirilən məqsədyönlü, dərin və köklü iqtisadi islahatlara verilən beynəlxalq qiymətdir.

Rəqəmlərə, statistikaya mürciət etsək, görərik ki, regionlarla bağlı dövlət proqramlarının icrasına start verildikdən sonra, yeni ötən 15 il ərzində Azərbaycan iqtisadiyyatı 3,3 dəfə artmışdır. 15 il ərzində Azərbaycana təxminən 250 milyard dollar sərmayə qoyulmuş və bu sərmayənin yarısı xarici investisiyalardır.

Bu gün xarici investorlar üçün Azərbaycan çox cəlbedici ölkədir. Əgər ilk dəfə 2006-cı ildə Azərbaycan Dövlət Bankının "Doing Business" hesabatında 98-ci yerdə qərarlaşmışdısa, ölkə prezidentinin də vurğuladığı kimi, aparılan köklü islahatlar, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması nəticəsində son hesabatda artıq ölkəmiz 25-ci yerdədir. Yəni, bu, bir daha onu deməyə əsas verir ki, bundan sonra da həm daxili, həm xarici investorlar Azərbaycana böyük həcmdə sərmayə qoyacaqlar. Həmçinin, bu sərmayə imkan verəcək ki, bundan sonra da iş yerləri, yeni müəssisələr yaradılsın və ölkəmiz inamla inkişaf etsin.

Bütün bu nailiyyətlər bir daha sübut edir ki, ölkə əhalisinin layiqli həyat səviyyəsinin təmin etmə və sosial rifahını yüksəltmək, iqtisadiyyatın tarazlı və dayanıqlı inkişafına nail olmaq dövlətin sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyasının prioritetlərindəndir. Bu yaxınlarda Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə keçirilən iqtisadi və sosial məsələlərə həsr olunmuş müşavirə Azərbaycan cəmiyyətinə bir daha nümayiş etdirdi ki, ölkənin iqtisadi inkişaf strategiyasının ana xəttini məhz əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılması təşkil edir, Prezident həmişə olduğu kimi öz vətəndaşının yanında.

Ölkəmizdə işçilərin maddi-sosial tələbatlarının ödənilməsi və layiqli həyat səviyyələrinin təmin edilməsi aparılan sosial-iqtisadi siyasətin başlıca istiqamətlərindən biri hesab edilir. Belə bir iqtisadi inkişaf sosial siyasətin uğurla reallaşması üçün güclü baza yaradır. Bütün bunların arxasında dinamik artan, davamlı sosial inkişaf dayanır. Son dövrlərdə əhalinin gəlirlərinin artırılması meyilləri güclənir. Ölkəmizdə ən vacib məsələlərdən biri minimum aylıq əməkhaqqının məbləğinin davamlı artırılmasıdır.

Minimum əməkhaqqının məbləği 2019-cu il martın 1-dən 50 manat artırılaraq 130 manatdan 180 manata çatdırılıb və ya 38,4 faiz artırılıb. Azərbaycanda bundan əvvəl 400 min şəxs 180 manatdan az əməkhaqqı alırdı ki, onların da 67 faizi, yəni 270 min dövlət sektorunda çalışırdı. Bu sərəncamdan sonra isə minimum aylıq əməkhaqqı yaşayış minimumuna bərabərləşdirildi. Minimum əməkhaqqının artırılması ilə bağlı dövlət büdcəsindən illik 400 milyon manat, 2019-cu ilin 10 ay ərzində isə 335 milyon manata qədər əlavə vəsait yönəldiləcək. Eyni zamanda, ölkə iqtisadiyyatının güclənməsi ilə qarşıdakı illərdə minimum aylıq əməkhaqqının daha da artırılacağı gözlənilir.

Minimum əməkhaqqının hazırkı artımı birbaşa olaraq 600 minədək insanı əhatə edəcək. Belə ki, dövlət sektorunda işləyən 450 min nəfər və özəl sektorda işləyən 150 min nəfər bu sərəncamdan faydalanacaq. Yəni, dövlət sektoru üzrə 450 min işçinin əməkhaqqı 30 faiz, özəl sektor üzrə 150 min işçinin əməkhaqqı 15-20 faiz artacaq. Bununla yanaşı, vergi və sığorta yığımı 150-200 milyon manat artacaq. Xüsusən də bu artım nəticəsində qadınların orta aylıq əməkhaqqı kişilərin orta aylıq əməkhaqqına yaxınlaşacaq.

Heç şübhəsiz ki, minimum əməkhaqqının artımı əmək münasibətlərinin leqallaşdırılmasına ciddi sağlamladırmı təsir göstərəcək. Hesab edirik ki, minimum əməkhaqqının artımı ölkədə orta əməkhaqqının 10 faizədək artırılmasına səbəb olacaq ki, bu da məmuru tələbin gücləndirilməsinə xidmət edir. Əgər nəzərə alsaq ki, bu il Azərbaycanda 3,6 faiz ÜDM artımı olacaq, onda məmuru tələbin artması iqtisadi artıma da stimullaşdırıcı təsir göstərəcək. Həm məmuru təklifin, həm də məmuru tələbin artması inflyasiya təzyiqi ehtimalını heçə endirir.

Beləliklə, cənab prezident Azərbaycan iqtisadiyyatının davamlı artan imkanlarını əhalinin sosial rifahına və layiqli həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına istiqamətləndirir. Bu, Azərbaycanın ana qanunu olan Konstitusiyasında qeyd edilən sosial-əhəmiyyətli bazar iqtisadiyyatının qurulması istiqamətində atılan vacib addım kimi qiymətləndirilməlidir. 2019-cu ilin əvvəlindən cənab prezident tərəfindən əməkhaqqı, pensiya və müavinətlərin artırılması, şəhid ailələrinə kompensasiyaların verilməsi, əmanətlərin tam sığortalanması, özünüməşğulluq proqramının genişləndirilməsi, əhalinin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması və təbii fəlakətin nəticələrindən aradan qaldırılması sahəsində mühüm addımlar atılmışdır.

Xatırladaq ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasında biznes mühitinin əlverişliliyinin artırılması və beynəlxalq reytinqlərdə ölkəmizin mövqeyinin daha da yaxşılaşdırılması ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında", eləcə də "Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında" sərəncam və fərmanları nəticəsində bir sıra istiqamətlər üzrə mövcud vəziyyətin yaxşılaşdırılması, maliyyə sənədliliyi və davamlı iqtisadi inkişafın təmin olunması, Azərbaycanın iqtisadi mövqeyinin gücləndirilməsi ilə bağlı mühüm nailiyyətlər əldə olunub.

Erməni işğalçıları tərəfindən torpaqlarımızın 20 faizindən çoxunun işğalı nəticəsində öz evlərindən, yurd yerlərindən didərgin salınmış məcburi köçkünlərin problemləri həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur və bu gün də belədir. Heç təsadüfi deyil ki, məhz bu diqqət nəticəsində son illər ərzində yüzdən çox şəhərcik tikilib, köçkünlərə təqdim edilib, şəhid ailələri, müharibə veteranları, müharibə əlilləri üçün 6650 mənzil təqdim edilmişdir və bu proses davam etdirilir. Ölkə prezidentinin yanvarın 28-də şəhid ailələri ilə görüşündə səsləndirdiyi kimi, bu kateqoriyadan olan bütün vətəndaşlar evlərə təmin olunacaqlar, mənzilsiz qalan şəhid ailəsi və müharibə əlili olmayacaq. Şəhid ailələrinə ödənilən bircəlik müavinətlərinin maliyyə tutumu 135 milyon manatdır. Fərman və sərəncamların icrasına nəticəsində yüz minlərlə əlilinsiz adamın maddi vəziyyəti yaxşılaşacaq. Tam müəllimsiz demək olar ki, miqyasına görə dünyanın heç bir ölkəsində belə tədbirlər həyata keçirilmir. İlham Əliyev deyib, bir neçə aydır ki, ciddi sosial paket üzərində iş aparılır. Ölkədə minimum əməkhaqqının, minimum pensiyaların, tələbələrə təqad-

lərinin artırılması, digər ödənişlərin verilməsi bu "böyük sosial paketin" tərkib hissəsidir. Bu proqram 500 mindən çox adamı əhatə edəcək.

Həyat səviyyəsinin mühüm göstəricilərindən biri əhalinin pul gəlirlərinin artmasıdır. 2018-ci ildə əhalinin pul gəlirləri 53 mlrd. 688,6 mln. manat olmuşdur ki, bu 2010-cu ilə nisbətən 2 dəfədən də çoxdur. I və II devalvasiyadan sonra banklarda olan əmanətlərinin həcmi 21,4 faiz azalmışdı. Lakin son vaxtlar iqtisadi, sosial inkişafda əldə edilən nailiyyətlər əhalinin banklarda olan əmanətlərinin dinamika-sındakı müsbət meyilləri gücləndirmişdir. Bu çox vacib meyilləri davamlı olmasın üçün əmanətlərin sığortalanması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

2016-cı ildə cənab prezident tərəfindən 3 il müddətinə "Əmanətlərin tam sığortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu təsdiq edilmişdi. Bu il qərarın qüvvədə olma müddəti bitdiyi üçün Prezident İlham Əliyev tərəfindən

əmanətlərin tam sığortalanması 2020-ci il mart ayının 4-nə qədər uzadılır. Dövlət başçısının bilavasitə rəhbərliyi ilə aparılan uğurlu iqtisadi islahatların nəticəsində əhalinin banklardakı depozitləri 2018-ci il ərzində 9,6 faizdən çox artaraq 7 milyard 542,5 milyon manatdan 8 milyard 269,7 milyon manata yüksəlmişdir. Əmanətlərdə artım həm tələbli, həm də müddətli depozitlər üzrədir. Təsadüfi deyil ki, müddətli depozitlər üzrə 5,6 faiz (291 mln. AZN), tələbli depozitlər üzrə isə 18,5 faiz (436 mln. AZN) artım müşahidə edilmişdir. Milli valyutada olan əmanətlər 2015-ci ilin sonu ilə müqayisədə 2,1 dəfə artmış və ölkə iqtisadiyyatının dollarlaşması prosesi zəifləmişdir.

Bütövlükdə, əmanətlərin tam sığortalanması mexanizmi 8 minə yaxın insanı əhatə edir. Hazırda dövlətin sığortalandığı əmanət həcmi 3 dəfəyədək artaraq əmanət portfelinin 77 faizini (6,4 mlrd. manat) təşkil etmişdir. Bu isə əmanətlərin tam sığortalanması mexanizminin nə qədər effektiv olduğunu bir daha sübut edir. Azərbaycanda əmanətlərin tam sığortalanması dünyada rast gəlinən nadir hallardandır. Məsələn, dünyanın bir çox ölkələrində (o cümlədən, qonşu ölkələrdə) əmanətlər müəyyən limit həddində sığortalanır. Müqayisə göstərir ki, Azərbaycan dövləti əmanətlərin tam sığortalanmasını həyata keçirməklə bu sahədə əhalinin maraqlarını ən yüksək səviyyədə qoruyuşdur.

Problemlı kreditlər məsələsi son dörd il ən çox müzakirə edilən, gündəmin ən vacib məsələlərindən biri idi. Hər kəs bununla bağlı öz narahatlığını bildirir, problemin həll olunacağı günü gözləyirdi. Çünki 2015-ci ildə ölkənin bank-maliyyə sektorunda yaşananlar, "Beynəlxalq Bank" ətrafında baş verənlər, 21 fevral və 21 dekabr devalvasiyalarının əhalinin banklara olan kredit borclarının ödənilməsinə də ciddi problemlər və sıxıntıları yaratdı. Xüsusilə dollarla götürülən kreditlərin ödənilməsinə banklarla müştərilər arasında ciddi narazılıqlar özünü büruzə verməyə başladı. Təəssüf ki, bu illər ərzində problem qarşıqlıq anlayışa şəraitində həlli istiqamətində də banklarla əhali arasında dil tapmaq mümkün olmadı. Banklar özləri də bu yöndə hansısa addım atmadı və beləliklə, problem şişə-şişə bu günkü duruma gəlib çıxdı. Bu məsələ parlamentdə də, bizim komitədə də dəfələrlə müzakirə mövzusu oldu, problemin həlli istiqamətində deputatlar, komitə üzvləri tərəfindən ən müxtəlif təkliflər səsləndirildi, hətta bu yöndə ayrıca qanun layihəsinin hazırlanması müzakirələrə çıxarılması və qəbul olunması təklifləri irəli sürüldü. Banklar real iqtisadiyyata vəsait qoymaqla, kredit ayırmaqla həm özlərinə, həm də ümumilikdə iqtisadiyyatımızın inkişafına, insanlarımızın rifah halının yaxşılaşdırılmasına daha çox töhfə verə bilərlər. Ancaq çox təəssüf ki, ötən müddət ərzində təkliflər təklif olaraq qaldı, onların gerçəkləşdirilməsi istiqamətində addımlar atılmadı. Hətta bankların sağlamlaşdırılması üçün dövlət tərəfindən addımlar atılsa da, banklar tərəfindən bu istiqamətdə heç bir hərəkətlik yox idi. Ancaq çox sevindirici və təqdirəlayiq haldır ki, artıq bir çox məsələlər kimi, bu məsələdə də dövlət başçısı İlham Əliyev öz mövqeyini açıq şəkildə ifadə etdi, problemin həllinə əl qoydu.

Fevralın 25-də ölkə prezidentinin yanında keçirilən müşavirədə bir çox məsələlərin yaxın gələcəkdə həllinin arxosu verildi, o cümlədən, əhalini, dövlətin özünü narahat

rın inkişaf göstəriciləri yaxşılaşacaq. İnsanlara dəymiş ziyanın ödənilməsi, 311 min məhkəmə işinin geri çəkilməsi həm də böyük addımdır, humanizm nümunəsidir. Dünyanın heç bir ölkəsi belə bir addım atmayıb. Azərbaycan dövləti isə bunu etməyi bacardı. Problemlı kreditlər təxminən 1,6 milyard manatdır, son bir ayda pensiyalarla, müavinətlərlə, əməkhaqqı artımları ilə bir yerdə bu, 2,2 milyard manat vəsait deməkdir. Deməli, Azərbaycan dövlətinin siyasətinin ana xətti əhəlidir, insanlardır, onların rahatlığının təmin edilməsidir.

Bu, həm də onu göstərir ki, iqtisadiyyatımız güclü, dinamik inkişaf edir və yaranan sabitlik, artan gəlirlər problemlı kreditlərin həll olunmasının da maddi əsaslarını əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmləndirir.

Bütün bu irimiqyaslı sosial layihələrin həyata keçirilməsi ilk növbədə Azərbaycanı aparılan iqtisadi siyasətlə sıx bağlıdır. Ölkənin artan iqtisadi qüdrəti, yaradılan potensial sosialyönümlü bazar iqtisadiyyatının qurulması istiqamətində möhkəm özümlü formalaşdırır. Ölkə iqtisadiyyatının davamlı inkişafını şərtləndirən sahələrdən biri də inşaat kompleksidir. Zəngin maddi-texniki bazaya malik tikinti kompleksində əsasən yerli mütəxəssislər çalışırlar.

Nəticədə ölkəmizdə müasir emal müəssisələri tikilib, yollar çəkilib, körpülər salınıb. Bir sözlə, infrastruktur yenidən qurulub. İnşaat kompleksində mühüm yerlərdən birini də mənzil tikintisi tutur. Həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi göstəricilərindən biri də əhalinin mənzillərə təmin edilməsidir. Bu sahədə işlərin sürətləndirilməsi məqsədilə Mənzil İnşaatı Dövlət Agentliyi yaradılmışdır. Lakin uzun illərdir əhalini narahat edən məsələlərdən biri də yeni mənzillərin sənədləşdirilməsi problemi idi.

Cənab İlham Əliyev indiyə kimi tikilməmiş, amma dövlət sənədi verilməmiş çoxmərtəbəli binalarda bu problemi də həll edib. Yaxın gələcəkdə müvafiq dövlət orqanları bütün sənədləşmə işlərini apararaq məsələnin həllini təmin edəcəklər. Dörd yüz çoxmənzilli bina da təxminən 60 minə yaxın əhali yaşayır. O vətəndaşların ailə tərkibləri təqribən 300-400 min arasındadır. Görün ölkə rəhbərindən bu qərar neçə Azərbaycan vətəndaşının sevincinə səbəb olacaqdır.

Regionlarda, rayonlarda keçirdiyim görüşlər zamanı insanlar görülən tədbirlərdən çox razılıq edirlər. Onlar dövlətin həmişə öz vətəndaşının yanında olduğunu vurğulayırlar. Bütün bunlar, eyni zamanda, iqtisadi fəallığın artacağını da deməyə əsas verir. Düşünürəm ki, imzalanmış fərman və sərəncamlar vətəndaşlarla yanaşı, banklara da müsbət təsir göstərəcək, onların da faaliyyətini aktivləşdirəcəkdir. Davam edən islahatlar 2019-cu ilin bütövlükdə Azərbaycan üçün uğurlu il olacağını deməyə möhkəm əminlik yaradır. Azərbaycanın uğurlu inkişaf modelinin əsas qayası ondadır ki, ölkəmizdə aparılan siyasət xalq tərəfindən dəstəklənir. Çünki bu siyasət xalqımızın rifah halının yaxşılaşdırılmasına xidmət edir. Bu siyasət ölkəmizin güclü dövlətə çevrilməsinə hesablanıb. Məhz bu siyasət nəticəsində Azərbaycan dünyanın müxtəlif kürsülərindən öz sözünü açıq deyir, məstəqil siyasətini aparır, maraqlarını tam şəkildə qoruyur.

Heç kim kənar, zərərli təsirlərə məruz qalmamalıdır, əksinə, bu təsirlərə qarşı daha da səfərbər olmalıdır. Bu gün ölkəmizin müstəqilliyini, inkişafını, sabitliyini güçləndirməyə qüvvələr hələ də mövcuddur. Onlar hər an fürsət gözləyirlər. Ona görə də həmin qüvvələrə heç zaman fürsət verilməməlidir. Bu dövlət hamumuzundur, onun üçün hər birimiz məsuliyyət daşıyıq, dəşməliyiq, bir sözlə, burada ikinci bir mövqə ola bilməz.

Azərbaycan dövlətinin siyasətinin ana xəttini xalqın layiqli həyat səviyyəsi ilə yüksək təminatı təşkil edir. Dövlət başçısının mövqeyi ondan ibarətdir ki, əhalinin həyat səviyyəsinə xarakterizə edən bütün göstəricilərin bundan sonra da yaxşılaşdırılması davam etdiriləcəkdir.

İmzalanmış son fərman və sərəncamlar da məhz bu qəbildən olan tədbirlərdəndir.

Ağalar VƏLİYEV,
Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədr müavini

İQTİSADİYYAT

4-10 aprel 2019-cu il

Atəşgah Həyat SŞ ASC-nin 31 dekabr 2018-ci il BALANS HESABATI

Table with columns: AKTİVLƏR, İlin əvvəlinə, Hesabat dövrünün sonuna. Includes sections for I. UZUNMÜDDƏTLİ AKTİVLƏR, II. QISAMÜDDƏTLİ AKTİVLƏR, III. QISAMÜDDƏTLİ ÖHDƏLİKLƏR, and IV. QISAMÜDDƏTLİ ÖHDƏLİKLƏR.

Table with columns: Gəlirlər, Məbləğ. Includes sections for Əsas əməliyyat gəlirləri, CƏMI GƏLİRLƏR, XƏRCƏLƏR, and CƏMI XƏRCƏLƏR. Includes a signature of L. Bayramova.

4-10 aprel 2019-cu il

Atəşgah SŞ ASC-nin 31 dekabr 2018-ci il BALANS HESABATI

Table with columns: AKTİVLƏR, İlin əvvəlinə, Hesabat dövrünün sonuna. Includes sections for I. UZUNMÜDDƏTLİ AKTİVLƏR, II. QISAMÜDDƏTLİ AKTİVLƏR, III. QISAMÜDDƏTLİ ÖHDƏLİKLƏR, and IV. QISAMÜDDƏTLİ ÖHDƏLİKLƏR.

Table with columns: Gəlirlər, Məbləğ. Includes sections for Əsas əməliyyat gəlirləri, CƏMI GƏLİRLƏR, XƏRCƏLƏR, and CƏMI XƏRCƏLƏR. Includes a signature of L. Bayramova.

* Bu sətirlər üzrə məlumat balansda daxil edilmir.

* Bu sətirlər üzrə məlumat balansda daxil edilmir.

* Bu sətirlər üzrə məlumat balansda daxil edilmir.

Qeyri-sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə illik gəlirdən 14 faiz dərəcə ilə vergi tutulur

Vergi Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklərə görə qeyri-sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər nə qədər vergi ödəməlidirlər?

Bu, vergiödəyicisinin gəlirindən asılıdır?

Vergilər Nazirliyinin Media və kommunikasiya mərkəzindən AZƏRTAC-ın sualına cavab olaraq bildirilib ki, Vergi Məcəlləsinin cari il yanvarın 1-dən qüvvəyə minən müddəalarına əsasən, illik gəlirin həcmindən asılı olmayaraq qeyri-sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə illik gəlirdən 14 faiz dərəcə ilə vergi tutulur. Hesabat ili ərzində əldə olunan gəlirlər üzrə növbəti ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq gəlir vergisinin bəyannaməsi vergi orqanına təqdim edilir.

Hesabat ili ərzində əldə olunan gəlirlər üzrə növbəti ilin mart ayının 31-dən gec olmayaraq gəlir vergisinin bəyannaməsi vergi orqanına təqdim edilir.

Şəhidlərin bir nəfər ailə üzvünün kreditlərini banklar ödəyəcək

Qarabağ müharibəsi və 20 Yanvar şəhidlərinin bir nəfər ailə üzvünün banklara 360 gündən çox gecikməsi olan 1000 AZN qədər kreditləri (faiz borcu daxil olmaqla) bankların öz vəsaitləri hesabına ödəniləcək. Azərbaycan Banklar Assosiasiyasından (ABA) bildirilib ki, qurumun Rəyasət Heyətinin geniş tərkibdə iclası keçirilib. İclasda yekdilliklə Qarabağ

müharibəsi və 20 Yanvar şəhidlərinin bir nəfər ailə üzvünün banklara 360 gündən çox gecikməsi olan 1000 manatdakı kreditlərinin (faiz borcu daxil olmaqla) bankların öz vəsaitləri hesabına ödənilməsi barədə qərar qəbul edilib. İclasda bundan sonra da banklara bu istiqamətdə əlavə güzəştlər edilməsi imkanlarının araşdırılması tövsiyə olunub.

Azərbaycan məhsulları "MosBuild 2019" sərgisində nümayiş olunur

İqtisadiyyat Nazirliyinin dəstəyi, Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondunun (AZPROMO) təşkilatçılığı ilə Azərbaycan məhsulları Moskvada keçirilən "MosBuild 2019" beynəlxalq tikinti və inşaat materialları sərgisində nümayiş edilir.

Moskvanın ən iri "Crocus Expo" sərgi kompleksində 147,5 kvadratmetr sahədə Azərbaycanın 10 şirkəti məhsullarını "Made in Azerbaijan" vahid ölkə stendində təqdim edir. Azərbaycan həm də sərginin qeydiyyat sahəsinin sponsorudur.

Sərgidə ölkəmizi 10 şirkət - "Bosson", "Idea", "BKN", "SemSan", "NB Group", "Fəxrəddin-K", "Karvan L", "CMT Group", "Mətanət A" və "STP" təmsil edir. Azərbaycan şirkətləri sərgi

İştirakçılarına kərpic, boya, sement, bağ mebeli, kabel, plastik borular, fitinqlər və sair təklif edirlər. Sərgi çərçivəsində potensial müştərilərlə görüşlər keçirilir, məhsulların ixracına dair müzakirələr aparılır, yeni məhsulların təqdimatı keçirilir.

"MosBuild" sərgisi bu il 25-ci dəfə təşkil olunub. Sərgidə 40 ölkədən 1200-dən çox şirkət iştirak edir. Sərgi çərçivəsində keçiriləcək 90 biznes tədbirdə 240 mütəxəssis çıxış edəcək.

Şanxaya ixrac missiyası təşkil ediləcək

May ayında Çinin Şanxay şəhərinə ixrac missiyası təşkil olunacaq.

Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu (AZPROMO) Şanxaya təşkil olunacaq ixrac missiyasında iştirak üçün sənəd qəbulu elan edib. İxrac missiyası mayın

13-dən 18-dək davam edəcək. Missiya qida, şərab və alkoqollu içki sahələrini əhatə edir. İxrac missiyasında iştirak etmək üçün ixracatçılar müsabiqə əsasında seçiləcək.

2 ayda Azərbaycanın ixracı 3,2 milyard dollar olub

Cari ilin yanvar-fevral aylarında Azərbaycanın ixracı 3,2 milyard ABŞ dolları təşkil edib. AZƏRTAC İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin "İxrac icmalı"na istinadla xəbər verir ki, bu müddətdə qeyri-neft sektoru üzrə ixrac isə 282 milyon dollar olub. 2018-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə cari ilin ilk iki ayında qeyri-neft sektoru üzrə ixrac 40 mil-

Litva Azərbaycanın inkişaf modeli ilə maraqlanır

Azərbaycanın Litvadakı səfiri Tamerlan Qarayevin bu ölkənin kənd təsərrüfatı naziri Hedrius Surplis ilə görüşündə aqrar sahədə əməkdaşlığın perspektivləri müzakirə olub.

"Biz kənd təsərrüfatı sahəsindəki təcrübələrimizi Azərbaycan ilə bölüşməkdən daim məmnunuq", - deyən litvalı nazir Azərbaycanın da inkişaf modeli ilə yaxından maraqlandığını bildirdi. O, ölkəsinin Azərbaycan sərmayələrinə açıq olduğunu vurğulayıb. Görüşdə qeyd olunub ki, Litva Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Milli Ödəniş Agentliyi İtaliya və Polşanın müvafiq qurum-

ları ilə birlikdə Azərbaycanda Avropa İttifaqının "Twinning" layihəsinin həyata keçirilməsi üçün seçilib. Nazir vurğulayıb ki, bu layihə litvalıların aqrar sahədə Azərbaycanda həyata keçirdikləri ilk iş deyil. Səfir T.Qarayev, öz növbəsində bildirib ki, Azərbaycan Litva

ilə yalnız ərzaq təhlükəsizliyi, keyfiyyət və fitosanitariya sahəsində əməkdaşlıq haqqında razılaşma imzalamqla kifayətlənmək istəmir. Ölkəmiz, həmçinin kənd təsərrüfatı institutları arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsində, kənd təsərrüfatı və qida məhsullarının ticarətinin həcmində artırılmasında maraqlıdır. Yaxın zamanlar üçün nəzərdə tutulan planlar arasında Azərbaycanın Vilnüsədə Ticarət Evinin açılması da var. Məlumat üçün bildirək ki, 2017-ci illə müqayisədə Litvadan Azərbaycana ixrac olunan məhsulların həcmi 27,5 faiz artaraq 4,1 avro təşkil edib.

Fevral üzrə bank sektorunun icmal göstəriciləri açıqlanıb

Fevralın 28-nə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bankların cəmi aktivləri 29 milyard 950,8 milyon manat, cəmi öhdəlikləri isə 25 milyard 708 milyon manat təşkil edib.

Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının mətbuat xidmətindən AZƏRTAC-a bildirilib ki, sektorun balans kapitalı 4 milyard 242,8 milyon manat olub. Fevralda bank sektorunun aktivləri 1,2 faiz (348 milyon manat), öhdəlikləri 0,9 faiz (222,3 milyon manat), balans kapitalı

ikinci ayında əmanətlər 1,7 faiz (137,8 milyon manat) artıb. Ay ərzində bankların əməliyyat mənfəəti 113,7 milyon manat, xalis mənfəəti isə 49,2 milyon manat təşkil edib. Fəaliyyət göstərən 30 bankın filiallarının sayı 509, şöbələrinin sayı 130, ATM-lərin sayı 2524 olub. Bank sektorunun işçi heyətinin sayında artım fevralda da davam edib. Belə ki, cari ilin fevralında işçi sayı 0,5 faiz (95 nəfər) artaraq 17 min 683 nəfər olub.

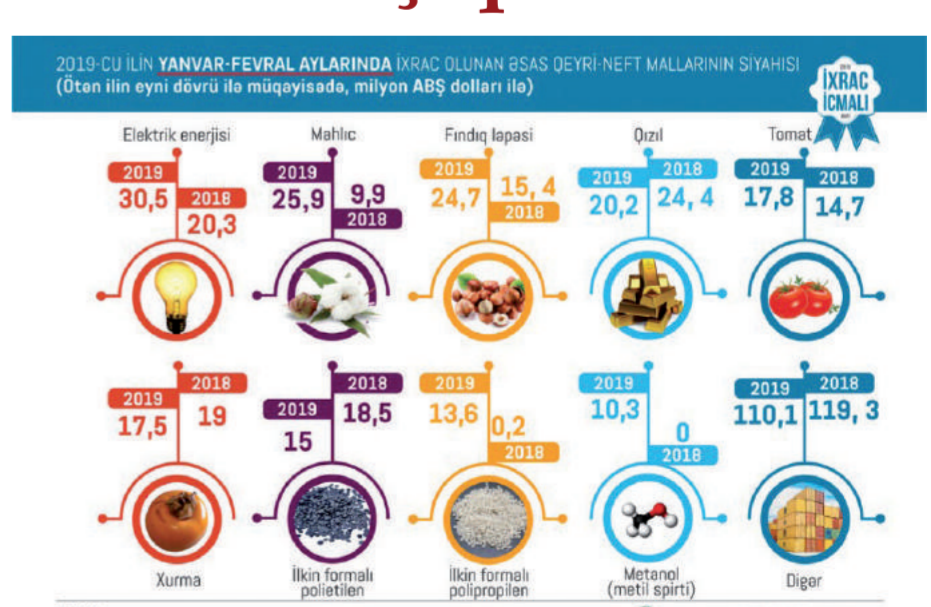
35 mindən çox sahibkara dövlətin güzəştli krediti verilib

İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən indiyədək ümumi dəyəri 5,1 milyard manat olan 35 mindən çox sahibkarlıq subyektinin layihəsinə 2,3 milyard manatlıq dövlətin güzəştli krediti verilib. Bu barədə jurnalistlərə müsahibəsində iqtisadiyyat nazirinin müavini Sahib Məmmədov deyib. Nazir müavini qeyd edib ki, bu kreditlərin əsas hissəsi geri qaytarılan vəsaitlər hesabına təmin olunub.

Qeyri-neft sektoru üzrə ixrac edilən əsas məhsullar açıqlanıb

AZƏRTAC İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin "İxrac icmalı"na istinadla xəbər verir ki, bu ilin yanvar-fevral aylarında meyvə-tərəvəz ixracı 76 milyon, elektrik enerjisinin ixracı 30,5 milyon, plastmas və onlardan hazırlanan məmulatların ixracı 30,1 milyon, pambıq lifi ixracı 26 milyon, alüminium və ondan hazırlanan məmulatların ixracı 13,5 milyon, kimya sənayesi məhsullarının ixracı 12,6 milyon, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatların ixracı 6,6 milyon, alkoqollu və alkoqolsuz içkilərin ixracı 4,1 milyon, pambıq ipiyi ixracı 3,7 milyon dollar təşkil edib. Keçən ilin müvafiq dövrü ilə

müqayisədə cari ilin yanvar-fevral aylarında pambıq lifinin ixracı 2,6 dəfə, alkoqollu və alkoqolsuz içkilərin ixracı 2,5 dəfə, kimya sənayesi məhsullarının ixracı 90 faiz, elektrik enerjisinin ixracı 50 faiz, meyvə-tərəvəzin ixracı 30 faiz, plastmas və onlardan hazırlanan məmulatların ixracı 26 faiz artıb.

4-10 aprel 2019-cu il

«Odlar Yurdu Sığorta Brokeri» MMC-nin

31 dekabr 2018-ci il tarixinə BALANS HESABATI

Table with columns: AKTİVLƏR, İlin əvvəlinə, Hesabat dövrünün sonuna. Rows include Torpaq, tikili və avadanlıqlar, Daşınmaz əmlak investisiyalar, Qeyri-maddi aktivlər, Xalis sığorta ehtiyatlarının dövlət qismətli kağızları, etc.

«Avand Sığorta Brokeri» MMC-nin

31 dekabr 2018-ci il tarixinə BALANS HESABATI

Table with columns: AKTİVLƏR, İlin əvvəlinə, Hesabat dövrünün sonuna. Rows include Torpaq, tikili və avadanlıqlar, Daşınmaz əmlak investisiyalar, Qeyri-maddi aktivlər, Xalis sığorta ehtiyatlarının dövlət qismətli kağızları, etc.

Table with columns: Gəlirlər, Məbləğ. Rows include Oşas əməliyyat gəliri, Xalis sığorta ehtiyatlarının dövlət qismətli kağızları, CƏMİ GƏLİRLƏR, etc.

Table with columns: Gəlirlər, Məbləğ. Rows include Oşas əməliyyat gəliri, Xalis sığorta ehtiyatlarının dövlət qismətli kağızları, CƏMİ GƏLİRLƏR, etc.

FOTİYEV ƏZEYİR MÜSTƏQİL AUDİTOR

Müstəqil Auditorun hesabatı Odlar Yurdu Sığorta Brokeri MMC-nin Təsisçi və Rəhbərliyinə Xəsis təyinatlı Maliyyə hesabatlarının audit üzrə Hesabat

FOTİYEV ƏZEYİR MÜSTƏQİL AUDİTOR

Müstəqil Auditorun Rəyi

«ÖZ BİZNESİNİ QUR» adlı layihənin icrasına başlanılmışdır. Photo of a meeting and text describing the project.

Global təbii qaz istehlakı artıb

Ötən il global təbii qaz istehlakı 4,6 faiz artıb.

Bu barədə Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (IEA) məlumatında deyilir.

Bildirilir ki, Çin və ABŞ-da artan tələbatla əlaqədar global təbii qaz istehlakı keçən il əvvəlki ilə görə 4,6 faiz artaraq 3,9 trilyon kubmetrə çatıb. Bu, 2010-cu ildən bəri ən böyük artımdır.

Ötən il təbii qaz istehlakı ümumilikdə 170 milyard kubmetr artıb. Bu istehlak artımının 40 milyard kubmetri kömürdən təbii qaza keçid hesabına baş verib.

ABŞ və Çin global tələbat artımında aparıcı ölkələr olub. ABŞ-da qaz istehlakı 80 milyard kubmetr,

Çində isə 42 milyard kubmetr artıb.

Çinin enerji səbətində təbii qazın payı son 10 ildə ikiqat çoxalıb, ötən il isə bu göstərici 8 faiz təşkil edib. Çin 2018-ci ildə dünyanın ən böyük təbii qaz idxalçısı olub. Qarşıdakı 5 ildə ölkənin təbii qaz tələbatının artacağı gözlənilir. Çinin iqtisadi artımı da qaz tələbatının çoxalmasına səbəb olacaq.

Türkiyə, Almaniya və İtaliyanın təbii qaz istehlakı isti havalar və elektrik enerjisi istehsalında qazın payının azalması ilə əlaqədar geriləyib. Bu ölkələr anbarlarındakı ehtiyatı artırmaq üçün Rusiyadan 200 milyard kubmetrdən çox qaz idxal edib.

Yaponiya ilə ABŞ arasında ticari danışıqlar davam etdiriləcək

Yaponiya və ABŞ bu ayın ortalarında ikitərəfli ticari müqavilə üzrə danışıqları davam etdirməyə hazırlaşır.

Yaponiyanın ticarət bərpası naziri Toşimitsu Moçeqi və ABŞ administrasiyasının ticari məsələlər üzrə nümayəndəsi Robert Laythayzer aprelin 15-16-da Vaşinqtonda bir araya gələcəklər.

Xatırladaq ki, ötən ilin sentyabrında iki ölkənin hökumətləri yeni ticari razılaşma haqda danışıqların aparılması barədə razılığa gəliblər. Danışıqların cari ilin yanvarında başlanması

nəzərdə tutulsa da, ABŞ-ın Çin ilə ticari razılaşmanın imzalanmasına daha çox diqqət ayırması onu təxirə salıb.

Yaponiya tərəfinin bildirdiyinə görə, T.Moçeqi və R.Laythayzer Yaponiya ilə ABŞ liderlərinin son sammitindən sonra dərc edilən birgə bəyannaməyə uyğun əmtələrin ticarəti barədə razılaşmanı müzakirə edəcəklər.

Eyni zamanda, danışıqların birinci raundunda ciddi irəliləyiş əldə ediləcəyi təqdirdə, digər sahələrin, məsələn xidmətlərin də müzakirə olunacağı gözlənilir.

DÜNYA

İspaniya Brexitdən daha çox zərər görəcək

"Standart & Poor's" ("S&P") reyting agentliyi xəbərdarlıq edib ki, Birləşmiş Krallıq Avropa İttifaqının tərkibindən çıxacağı təqdirdə bu, İspaniyaya ciddi təsir göstərəcək. Agentlik bir trilyon avrodan çox ÜDM-ə malik olan İspaniyaya Brexit qarşısında ən zəif Avropa ölkələrindən biri adlandırılıb. "S&P" öz nəticələrini İspaniya üzərində onunla əsaslandırılıb ki, Böyük Britaniyada bir neçə

ispan bankının filialları fəaliyyət göstərir. Onların sırasında "Banco Santander"yə məxsus "Santander UK", həmçinin "Banco Sabadell" in mülkiyyəti olan "TSB" də vardır. "BBVA" və "CaixaBank" da Birləşmiş Krallıqda təmsil olunurlar, lakin onların fəaliyyəti daha az miqyaslıdır və korporativ sektorda qərarlaşıb. Beləliklə, "S&P" nin hesablamalarına görə, İspaniyanın ma-

liyyə riskləri təqribən ÜDM-in 30 faizinə bərabərdir. Ölkə bu göstərici üzrə yalnız Lüksemburqdan geri qalır.

Böyük Britaniya Avropa İttifaqının tərkibindən çıxacağı elan edəndən sonra Belçika, Almaniya və İsveçə kimi bir sıra ölkələr Londonda fəaliyyətini azaldıb. Eyni zamanda, İspaniya, həmçinin Fransa və Niderland isə əksinə, bu ölkədə fəaliyyətlərini artırılıb.

Kənd təsərrüfatı tullantılarından aviasiya yanacağı alınacaq

Çin alimləri kənd təsərrüfatı tullantılarını yüksək sıxlıqlı aviasiya yanacağına çevirməyə imkan

verən metod hazırlayıblar. Yeni həll Çin Elmlər Akademiyası yanında Dəyən Kimyevi Fizika İnstitutunun alimləri tərəfindən işlənib. Onlar sellülozdan polisioalkan adlı kimyevi birləşmə istehsalına nail olublar. Məlum olduğu kimi, sellüloz kənd təsərrüfatı və meşə tullantılarının əsas komponentidir.

Danimarkanın tələbi "Şimal axını-2" layihəsinə ciddi əngəl ola bilər

"Moody's" bildirib ki, Danimarkanın ekoloji standartlarla bağlı tələbi "Şimal axını-2" layihəsinə ciddi əngəl ola bilər.

Bunu jurnalistlərə açıqlamasında "Moody's" beynəlxalq reyting agentliyinin Rusiya və MDB ölkələrinin neft-qaz sektoru üzrə aparıcı analitiki Denis Perevezentsev bildirib. Onun sözlərinə görə, ötən həftə Danimarka Energetika Agentliyinin "Nord Stream 2 AG" şirkətindən Bornholm adasının cənubundakı iqtisadi zonada qaz kəmərinin ekologiyaya təsiri ilə bağlı hesabat istəməsi sözügedən layihənin vaxtında başa

çatdırılması üçün ciddi maneə yaradacaq. Həmin zona adanın cənubunda və Danimarkanın ərazi sularında yerləşir. Beləliklə, "Şimal axını-2" layihəsinə ikinci alternativ marşrut seçmək təklif edilib. Analitik reyting şirkəti hesab edir ki, bu tələb "Qazprom" üçün mənfəətilidir və qaz kəmərinin nəzərdə tutulan müddətdə istifadəyə verilməsini sual altında qoyur. Plana görə, "Şimal axını-2" boru xəttinin cari ilin sonunda istifadəyə verilməsi nəzərdə tutulurdu. Ekspert bildirib ki, yeni marşrutun seçilməsi bir neçə ay davam edə bilər.

ÜTT beynəlxalq ticarətin inkişaf proqnozunu aşağı salıb

Ümumdünya Ticarət Təşkilatının (ÜTT) proqnozuna görə, bu il global mal mübadiləsi çoxsaylı münaqişələr səbəbindən aşağı tempdə inkişaf edəcək. Beynəlxalq ticarətin inkişaf tempi 2,6 faiz həcmində olacaq. Bu barədə məlumatı mənzil-qərarqahı Cenevrədə yerləşən beynəlxalq təşkilat yayıb.

2018-ci ildə beynəlxalq ticarət dövriyyəsinin 3 faiz artmasını nəzərə alaraq, ÜTT cari ildə inkişaf tempinin 3,6 faiz artacağını proqnozlaşdırırdı.

ÜTT-nin baş direktoru Roberto Azevedo bildirib ki, hazırkı münaqişələr və ticari əlaqələrdəki gərginliyə görə, inkişaf tempinin aşağı düşməsi təəccüblü sayılmalıdır.

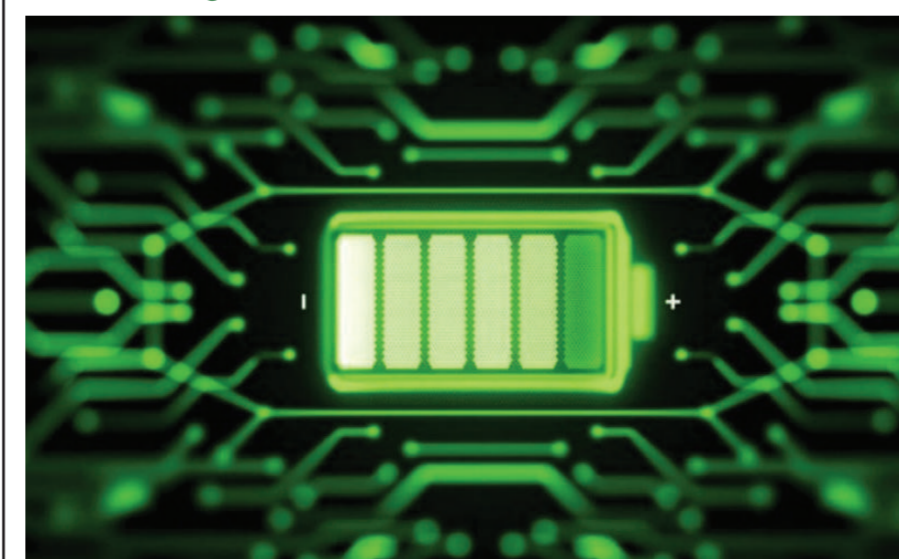
Hazırda dünyanın ən böyük xalq təsərrüfatlarına malik olan iki dövlət - Çin və ABŞ arasında davam edən ticarət münaqişəsi

ümumdünya mal dövriyyəsi üçün əsas risk hesab edilir. Bir-birinə əlavə gömrük rüsum və cərimələri, ticari məhdudyyətlər tətbiq edən iki ölkə arasındakı bu münaqişə səngiməzsə, o zaman bu il ərzində ümumdünya ticari dövriyyəsinin inkişafı 1,3 faizə də düşə bilər.

Təşkilatın açıqlamasına görə, əgər münaqişə tez bir zamanda nizamlanarsa, o zaman idxal-ixracın inkişaf tempi 4 faizə dək yüksələ bilər.

Bildirilir ki, ötən il dünyada mal dövriyyəsinin həcmi 19,48 trilyon ABŞ dollarına bərabər olub və enerji daşıyıcılarının qiymətinin artması dövriyyəyə müsbət təsir göstərmişdir.

Dünyada ilk istilik batareyası təqdim edilib

Avstraliyalı startapçılar dünyada ilk işlək istilik batareyası hazırlayıblar. Batareyanın istismar müddəti 20 ildir və litium-ion batareyaları ilə müqayisədə 6 dəfə daha çox enerji saxlaya bilər, həmçinin 60-80 faiz ucuzdur.

AZƏRTAC xarici KİV-lərə istinadla xəbər verir ki, "TED" (Thermal Energy Device) - bu, istənilən növ elektrik enerjisi (günəş, külək, qalqıq və bilavasitə şəbəkədən alınan)

birləşdirə bilən modulyar enerji toplayıcısıdır və onu xüsusi izolyasiyalı kamerada silisiumun qızdırılması və əridilməsi üçün istifadə edir. Standart TED batareyası özündə 1,2 meqavatt-saat enerji saxlayır və asanlıqla 6 metrlik konteynerə yerləşir.

İstehsalçıların məlumatına görə, yeni həll qurğusunun turşu batareyası ilə müqayisədə 12 dəfə, litium-ion batareyaları ilə müqayisədə isə bir neçə dəfə çox enerji saxlaya bilər.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN

Professorlar Fuad Hacızadə və Elşən Hacızadə Akim Bədəlova əzizi
HƏBİBƏ XANIMIN
vəfatından kədərləndiyini bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

Təsisçi:

Akademik Ziyad SƏMƏDZADƏ

Baş redaktor:

Aytən SƏMƏDZADƏ

ELMİ-REDAKSİYA ŞURASI:

Ziyad Səmədzadə, Aytən Səmədzadə, Akif Musayev, Qüdrət Kərimov, Elşən Hacızadə, Elşad Səmədzadə, Məhəş Əhmədov, Müşfiq Atakışiyev, Amil Məhərrəmov, Rüşət Quliyev, Mirqasım Vahabov, Süleyman Qasimov, Ədalət Muradov, Vahid Novruzov, Aydın Hüseynov, Rəsul Balayev, Cahangir Qocayev, Abbas Əliyev

Dizayner:

Lamiya NƏBİYEVƏ

Redaksiyanın ünvanı:

Əliyev küçəsi, 7

Redaksiya: +99412 566 09 60

Faks: +99412 514 14 27

Mühasibatlıq:

+99412 566 63 08

Dərc olunan materiallardakı fikirlər Azərbaycan dövlətinin mənafeyinə uyğun gəlməlidir. "İQTİSADİYYAT" qəzetinin kompüter mərkəzində yığılmış və səhifələnmiş, "Azərmedia" MMC mətbəəsində çap edilmişdir. Lisenziya: 022201; İndeks: 0355; Tiraj: 2500